

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Ett steg bakåt två steg framåt

En kvalitativ studie av morddömdas sociala och emotionella
förändringar i samband med medling i Colombia

Socionomprogrammet

C-uppsats, HT 2008

Författare: Liv Teruel Johannesson och Ida-Marie Ingelsten

Handledare: Jörgen Lundälv

Abstract

Titel: **One step back two steps forward.** A qualitative study of inmates', convicted of murder, social and emotional changes in relation to mediation in Colombia
Author: Liv Teruel Johannesson and Ida-Marie Ingelsten
Keywords: Restorative justice, mediation, offender, self-image

The purpose of this study was to investigate and describe the views on how the mediation program *Programa Árbol Sicómoro* affected inmates', convicted of murder, own lives. Research questions:

- To what extent, and how, has the mediation affected the convicts' views upon themselves and the crime they have been convicted for.
- To what extent, and how, has the mediation brought any change to the convicts' imprisonment and if it has changed their look upon the future.

The study has been executed using qualitative method. Materials from seven profound interviews have been analysed and condensed using terms from restorative justice and self-image theories. This study shows that the mediation program has given its participants a new chance and that they experienced to be transformed. They have, to varying extents, had a change in how they experience themselves and the crime they have committed. The mediation program has contributed to an increased awareness of self, their own actions and the consequences of these actions, as well as the awareness of the surrounding world. They have gained a sense of empathy and started thinking of their victims and society as a whole.

Forgiveness is a central part of restoration and all respondents want to return something to society. The mediation has had an effect on the participants' values, morals, emotions, behaviour and belief in the future; which has induced a change of life orientation. All interviews have two things in common; the reinterpretation of their past and present lives as well as their faith in God. Two distinct observations is that dialogue has been very important for the respondents, and for the process of reconciliation; and that a sense of belonging and support from the outer world is necessary to maintain the respondents' progress.

Förord

Vi vill börja med att tacka vår handledare Jörgen Lundälv för hans entusiasm och raka frågor som varit till stor nytta för oss.

Att göra uppsatsen i Colombia har krävt extra hjälp, ett stort tack går till Lácides Hernández som har hjälpt oss med praktiska detaljer i uppsatsarbetet och tagit hand om oss som om vi vore familj. Ytterligare personer som varit viktiga för oss har varit våra vänner i Confraternidad, speciellt Weimar Quijano och Alex Puerta, och forskargruppen vid Universidad Pontificia Bolivariana. Studiens respondenter är värda ett stort tack för allt de berättat för oss, deras bidrag har varit mycket personligt och berört oss båda.

Vi är glada för den trevliga dagliga kontakten med vår hyresvärd Ramiro Zea och familjen Parra, och för det ekonomiska stödet från Adlerbertska premiestiftelsen. Slutligen vill vi tacka varandra för bra samarbete, gott stöd och många skratt.

Göteborg 5 december 2008

Förteckning över förkortningar

ASSIA	Applied Social Sciences Index and Abstracts
AUC	Autodefensas Unidas de Colombia (Colombias förenade självförsvar)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
CCC	Confraternidad Carcelaria de Colombia (Colombias fängelsekamratskap)
ECOSOC	Economic and Social Council. FN:s ekonomiska och sociala råd
ELN	Ejército de Liberación Nacional (Nationens frigörelsearmé)
FARC-EP	Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia Ejército del Pueblo (Colombias Beväpnade Revolutionära Styrkor – folkets armé)
INPEC	Instituto nacional penitenciario y carcelario (Nationellt institut för fängelse och fångvård) Motsvarande Kriminalvårdsmyndigheten i Sverige
PAS	Programa Árbol Sicómoro (Program Sykomorträdet)
PFI	Prison Fellowship International
STP	Sycamore Tree Program. Internationell benämning på PAS
UNDP	United Nations Development Programme. FN:s utvecklingsprogram
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime. FN:s kontor för droger och kriminalitet

1 INLEDNING	1
1.1 Syfte och problemformulering.....	1
1.2 Avgränsningar	2
1.3 Ordförklaringar.....	2
2 BAKGRUND	3
2.1 Colombia	3
2.2 Medling som fenomen	4
2.3 Organisationen CCC.....	5
2.4 Medlingsprogrammet Árbol Sicómoro	5
3 TIDIGARE OCH PÅGÅENDE FORSKNING	8
3.1 Nationella och internationella studier	8
4 TEORETISK RAM.....	10
4.1 Val av teori.....	10
4.2 Reparativ rättvisa.....	10
4.3 Självuppfattning	12
4.4 Egen teoretisk definition.....	13
5 METOD	14
5.1 Val av metod och ansats	14
5.2 Val av undersökningsinstrument	14
5.3 Val av analysmetod	15
5.4 Urval, urvalskriterier och bortfall.....	15
5.5 Materialinsamling och bearbetning	15
5.6 Säkerhetsaspekter i samband med intervju och observation	16
5.7 Etik och etiska dilemman	17
5.8 Förförståelse	17
5.9 Validitet och reliabilitet.....	17
5.10 Vetenskapsteoretisk förankring	18
5.11 Persongalleri	18
6 RESULTAT	21
6.1 Studiens huvudfynd	21
6.2 Det kriminella livet.....	21
6.3 Upplevelser av medlingen	22
6.4 Självbild	26
6.5 Vardagsliv och nätverk.....	28
6.6 Religion som förändringsfaktor	31
6.7 Framtidsutsikter.....	32
7 ANALYS	35
7.1 Att stå för sina handlingar	35
7.2 Ringar på vattnet.....	36
7.3 Under skalet.....	37
7.4 Försoning.....	38
7.5 Stödhjul	39
7.6 Tröskeln ut.....	40
7.7 Konklusioner	42
8 SLUTDISKUSSION.....	43
8.1 Egna reflektioner	43
8.2 Vidare forskning.....	44
LITTERATUR OCH KÄLLFÖRTECKNING	46
BILAGA 1 INFORMATIONSBREV	
BILAGA 2 INFORMATIONSBREV ÖVERSATT TILL SVENSKA	
BILAGA 3 INTERVJUGUIDE	

1 Inledning

”Det är en varm dag i januari 2005, lite för varm för jeans och t-shirt. Den tunga porten slår igen efter mig. Det är en lättnad att vara ute i friheten igen men tankarna är fortfarande inne i fängelset. Jag vet att mina upplevelser av Bella Vista och internerna kommer att påverka mig långt framöver. Vad jag inte vet är att mannen som varit en av världens kanske skickligaste yrkesmördare, specialinriktad på rika personer med livvakter och med Pablo Escobar som en av sina främsta uppdragsgivare, kommer att bli en vän. Om jag inte visste att det var sant skulle jag inte för ett ögonblick kunna tro att trebarnspappan som arbetar deltid på fängelset och studerar till psykolog själv har avtjänat ett långt straff och under många år varit råbarkad ledare för sitt cellblock med cirka 1000 intagna.”

Ida-Marie Ingelsten

Under vår utbildning på Socionomprogrammet har man talat mycket om samtalets kraft, att genom samtal få förståelse för en person och hjälpa den till läkning, samtalet kan även ge individen möjlighet att läka sig själv genom att sätta ord på tankar och känslor och reflektera över detta och sina handlingar. Samtalet är antagligen det viktigaste redskapet som en socionom har. På Socionomprogrammet talar man även om vikten av att ge individen verktyg att hantera sin livssituation, vi har uppfattat att kärnan i socialt arbete är att förbättra människors leverne. Tron på människan är grundläggande för att uppnå det socialt arbete eftersträvar.

Som socionomstuderande håller vi med om dessa grundtankar. Intresset för människor är anledningen att vi började utbildningen. Gissningsvis skulle majoriteten av våra kurskamrater säga samma sak men vad betyder det egentligen? I vilken utsträckning är vi beredda att ge människor en chans? Det är lätt att säga att alla människor är värda en chans, men gäller det även dem som berövat en annan människa livet? Dessa frågor har utmanat oss under hela uppsatsprocessen.

Är samtalet ett tillräckligt starkt verktyg för att kunna förlåta något så ont som ett mord, och kan någon som dödat förlåta sig själv? Medling är ingen garanti för att nå försoning utan ett instrument. Medling ser vi som en mänsklig rättvisa: att alla oavsett ålder, position och förflutet är värda återupprättelse och nystart. Medling grundar sig på tron att människan har en förmåga att förändras. Den ger möjligheten att ställa saker till rätta och ger då utrymme för det goda i människan. Ur ett förövarperspektiv innebär medling mer än att ett brott ska sonas. Det handlar om att reflektera över vad man gjort och vilka konsekvenser det gett. Medling kan vara ett sätt att ge förövaren nya förhållningssätt inför framtiden, en tilltro till sig själv.

1.1 Syfte och problemformulering

Uppsatsens syfte är att undersöka och beskriva förövarers syn på medlingsprogrammets effekter med avseende på deras eget liv. Förövarna är morddömda interner på Bella Vista-fängelset i Medellín, Colombia.

Vår avsikt är att studien ska komma till nytta för medlingsprogrammet Árbol Sicómoro och den forskningsgrupp på Universidad Pontificia Bolivariana i Medellín som projektet är knutet till. Studiens intention är att belysa de behov morddömda har för att upprätthålla den förändring de påbörjat genom medlingen.

Uppsatsens problemformulering är:

- I vilken utsträckning och på vilket sätt har medlingen påverkat personer dömda för mord och deras framtid?

Vidare består uppsatsen av två preciserade delfrågeställningar:

- I vilken utsträckning och på vilket sätt har medlingen påverkat morddömdas syn på sig själva och brottet de är dömda för?
- I vilken utsträckning och på vilket sätt har medlingen inneburit en förändring i de morddömdas vardagsliv och förändrat synen på deras framtid?

1.2 Avgränsningar

Denna studie är inte en effektstudie av medlingsprogrammet, den är inte isolerad till förändringsfaktorer enbart i medlingsprogrammet utan fokuserar på förövares förändring i samband med medling. Förövare som deltar i medlingsprogrammet kan vara dömda för olika brott. Respondenterna i denna studie är dömda för mord och har avslutat Árbol Sicómoro. Medlingsprogrammet finns på kvinnofängelset Buen Pastor och på mansfängelset Bella Vista i Medellín, vi har valt att endast intervjua män. Reparativ rättvisa kan ses ur flera perspektiv, vi behandlar inte de juridiska aspekterna i vår uppsats utan förhåller oss till värden i relation till förövaren.

1.3 Ordförklaringar

Reparativ rättvisa är översatt från det etablerade engelska begreppet restorative justice eller reparative justice. Vi har valt att använda den svenska översättningen för begrepp inom området. Reparativ rättvisa är inte ett enhetligt begrepp. Principerna för den reparativa rättvisan kan sammanfattas med ansvar, återupprättelse och integrering. Begreppet reparativ rättvisa utvecklas i avsnitt 3.2.

Förövare och *gärningsman* används synonymt, med dessa ord åsyftas här en person som är dömd för brott. Studien har fokus på personer dömda för mord, vid betoning på dessa används *morddömd*, *mördare* eller *respondent*.

Direkt offer innebär att förövaren under medling träffar den individ som man orsakat skada.

I studien innefattar ordet *offer* även anhöriga då brottets offer inte längre är i livet.

Patio är internernas låsta gårdar. De är av olika storlek och uppdelningen av interner sker med bakgrund av brott, kriminell och kulturell tillhörighet. Varje patio har sin egen hierarki och kan ha flera avdelningar. Vakter befinner sig sällan inne på området utan vakar över ingången. Patio kan närmast översättas med cellblock.

När internerna talar om sina *bröder* syftar de på sina troende medmänniskor i kapellet.

2 Bakgrund

I bakgrunden ges en kort sammanfattning om Colombia som omfattar en historisk genomgång med fokus på de oroligheter som präglat landet och ligger till grund för den dödskultur folket lever i, samt aktuell situation. Stridigheterna är långt mer komplicerade än vad vi har möjlighet att beskriva här, detta är bara en förenklad översikt. Därefter ges en introduktion om medling i allmänhet samt en beskrivning om organisationen som står som huvudman för medlingsprogrammet. Avslutningsvis finns en översikt om det specifika medlingsprogram respondenterna deltagit i.

2.1 Colombia

Colombia ligger i nordvästra Sydamerika och har stora variationer avseende klimat, population och ekonomi. Det är andra landet i världen vad det gäller biologisk mångfald.¹ Folkmängden är 42 miljoner och av dem lever 64 procent under fattigdomsstrecket enligt UNDP. Colombia är ett av de få länder där inkomstklyftorna ökar. Sedan över 40 år tillbaka ligger landet i en intern väpnad konflikt, som konsekvens av detta har Colombia en av världens största humanitära kriser och bryter ständigt mot mänskliga rättigheter.²

Staten har aldrig haft full kontroll över landet sedan självständigheten från Spanien 1810, områden har istället kontrollerats av gerilla, banditer, beväpnade bönder och landägare. På 1840-talet grundades det konservativa partiet med rötter i katolicismen och det liberala partiet med en mer sekulariserad framtoning. Den politiska polariseringen berodde främst på religionen. Under 1800-talet var det åtta inbördeskrig varav sex stycken involverade partierna.³

Kaffebönderna dominerade länge Colombias ekonomi och oenigheten om industrialiseringen av ägor ledde på 1940-talet till en blodig kamp som snabbt blev politisk. 1948 sköts liberalernas ledare Gaítan till döds vilket blev starten på *La violencia* (våldet). *La violencia* pågick under fem år med 200 000 döda människor som följd. Brutala våldsakter lämnade djupa sår hos de överlevande, familjer splittrades, byar förstördes och landet söndrades. Alla hade historier om orättvisa och en anledning att fortsätta kämpa. Det moderna kriget började 1964 då regeringen fick stöd av president Kennedy i USA. Efter två år formades *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia Ejército del Pueblo* (FARC-EP, Colombias Beväpnade Revolutionära Styrkor – folkets armé) som underdog i kriget. Även gerillagruppen *Ejército de Liberación Nacional* (ELN, Nationens frigörelsearmé) startades under 1960-talet. Högerflankens paramilitär föddes som en allians mellan knarklangare, landägare och arméofficerer med tanken att bekämpa gerillan. De samlades som paraplyorganisation 1997 under namnet *Autodefensas Unidas de Colombia* (AUC, Colombias förenade självförsvar). Trots grundtanken sammandrabbade de sällan med gerillan, oftast blev de civila offer.⁴

Drogboomen i Colombia började på 1970-talet med marijuana. När koka tog över marijuana steg intäkterna och gerillan fick allt större kontroll. Droghandeln blev bränslet i kriget, och var den största affärsverksamheten i världen. Droghandeln genererade cirka fyra miljarder US-dollar om året, vilket är mer än Colombias stora exportvaror kaffe och olja tillsammans. Under 1980-talet växte knarkterrorismen som utgörs av knarkkungar och illegal

¹Minell 2007

²Sveriges Ambassad 2007

³Livingstone 2004

⁴Dudley 2004 och Livingstone 2004

narkotikahandel. Det har setts som det största hotet mot etablissemangen då de har större rikedom och makt än gerillagrupperna. Narkotikahandeln styrdes framför allt av Medellínkartellen och Calikartellen som idag är upplösta. USA har gett drygt 3 miljarder USDollar för att hjälpa den colombianska regeringen att bekämpa kokainhandeln, vilket senare även utvidgats till kampen mot gerillan. Strategin går under namnet *Plan Colombia*.⁵

Sedan 1980-talet har regeringen och gerillagrupperna fört fredsförhandlingar som dock avbrutits flertalet gånger. 2003 inledde regeringen förhandlingar med AUC. Förhandlingarna med AUC resulterade i att drygt 30 000 paramilitärer lämnade in sina vapen. Man räknar med att FARC idag har cirka 15 000 man i sina led och ELN mellan 4000 och 5000 man.⁶ Sedan 2005 för regeringen samtal med ELN. Den colombianska regeringen presenterade 2007 *Plan Victory* som en strategi mot gerillan. Ett av målen är att få FARC till förhandlingsbordet innan 2010.⁷

Colombia slår många internationella rekord. Landet står för flest kidnappningar i världen, gerillan finansierar sitt krig med narkotikahandel och kidnappning av civila.⁸ Rekrutteringen av barnsoldater fortsätter och FN:s barnfond uppskattar antalet till mellan 11 000 och 14 000 barnsoldater i de illegala grupperna. Ungefär lika många mord begicks 2007 som 2006 medan rapporter om utomrättsliga avrättningar som polis och militär är skyldiga till ökade. Användningen av minor ökar och Colombia är ett av de länder där personminor dödar och skadar flest människor.⁹ Konflikten tvingar ständigt människor på flykt och idag finns cirka tre miljoner internflyktingar.¹⁰

När situationen var som värst i början av 1990-talet skedde cirka 30 000 mord per år, 75 politikermord per vecka och 10 kidnappningar per dag. Idag är läget i landet mycket stabilare, även om konflikten inte är löst. Infrastrukturen i landet har aldrig prioriterats, detta tillsammans med inbördeskriget är stora hinder för att ena landet.¹¹

2.2 Medling som fenomen

Medling vid brott grundar sig på filosofin om reparativ rättvisa och skiljer sig från annan medling till exempel vid konfliktlösning. I medlingen möts de två parterna tillsammans med en opartisk medlare för att uppnå en bättre förståelse om vad som hänt, varför det hände och vilka konsekvenser brottet gett. Offret får chans att bearbeta känslor och rädslor som brottet förorsakat denne och förövaren får möjlighet till reflektion över sitt brott och compensation. 2002 inrättades *Lagen om medling med anledning av brott* i Sverige. Några av de viktigaste punkterna i lagen är att deltagandet i medlingen är frivilligt, att det ska ske i båda parter intresse, att förövaren ska erkänna brottet och att medlaren ska vara opartisk och kompetent. Från och med januari 2008 har riksdagen beslutat att alla kommuner är skyldiga att erbjuda förövare under 21 år medling, detta för att underlätta för brottsofferstöd och fungera brottsförebyggande.¹²

⁵ Dudley 2004 och Livingstone 2004

⁶ Sveriges Ambassad 2007

⁷ Minell 2007

⁸ Livingstone 2004

⁹ Mänskliga rättigheter i Colombia 2007 & Sveriges Ambassad 2007

¹⁰ Minell 2007

¹¹ Dudley 2004

¹² BRÅ 2007

2.3 Organisationen CCC

Medlingsprogrammet *Árbol Sicómoro* startades på initiativ av *Confraternidad Carcelaria de Colombia* (CCC, Colombias fängelsekamratskap). De är en del av organisationen Prison Fellowship International (PFI) som grundades 1979 i USA och idag arbetar i 112 länder (inte i Sverige). De arbetar för andligt, moraliskt, socialt och psykiskt välbefinnande för interner, före detta interner, deras familjer och för brottsoffer. PFI har så kallad konsultativ status i FN, främst det ekonomiska och sociala utskottet ECOSOC. De deltar också aktivt i FN:s allians av NGO:s för brottsprevention och kriminell rättvisa, PFI samarbetar även med regeringar. 2006 var de delaktiga i UNODC (FN:s kontor för droger och kriminalitet) gällande en ny handbok för länder som vill implementera program med reparativ rättvisa.

CCC finns på 93 av landets 141 fängelser och har i sitt arbete 5435 interner registrerade. Lácides Hernández är nationell direktör och har arbetat med organisationen sedan 1992 och är även huvudansvarig för medlingsprogrammet. Programmet *Árbol Sicómoro* (PAS) startade i december 2004 på Bella Vista-fängelset i Medellín. Namnet *Bella Vista* (vacker utsikt) passar fängelset som ligger på en bergssluttning med utsikt över staden. Fängelset har varit känt som Colombias värsta på grund av den höga våldsnivån. Majoriteten av internerna är kriminellt organiserade som paramilitärer, gerilla, knarkkungar och korrumperade poliser. Bella Vista är byggt för 1300 interner men har nästan 6000 intagna. De flesta som deltar i PAS på Bella Vista är dömda för mord.¹³ Inblandade parter i medlingsprogrammet är CCC, *Instituto nacional penitenciario y carcelario* (INPEC, Nationellt institut för fängelse och fångvård), *Patio seis (6) Justicia y Paz* (Avdelning sex (6) Rättvisa och Fred), förövare och offer.¹⁴ PAS är även anslutet till en forskargrupp på Universidad Pontificia Bolivariana med professorer som representerar fakulteterna för psykologi, kommunikation och juridik.¹⁵ På Bella Vista bedriver CCC också medlingsomgångar utan brottsoffer från samhället som deltagare, istället samlas interner från två motsatta läger i konflikten där alla deltagare i ett avseende är både offer och förövare. Organisationsmässigt arbetar man med att sluta avtal med INPEC för att sprida programmet över Colombia som idag finns i Medellín, Bogotá, Cali och Pereira.¹⁶ Medlingsprogrammet *Árbol Sicómoro/Sycamore Tree* används i Australien, Cayman Islands, Colombia, Costa Rica, England, & Wales, Hong Kong, Ungern, Korea, Nya Zeeland, Nederländerna, Norra Irland, Panama, Filipinerna, Rwanda, Skottland, Sydafrika och USA.¹⁷

2.4 Medlingsprogrammet *Árbol Sicómoro*

Programmet förenar förövare och offer och ger dem en möjlighet att diskutera gemensamma ämnen. Grupper av brottsoffer tas in i fängelser där de får träffa förövare, som de inte nödvändigtvis har personliga samband till. Deltagarna talar om brottets effekt, skadan som uppstått och alternativa handlingssätt. Studier från Nya Zeeland och England visar att programmets effekt på internernas attityder leder till minskat återfall.¹⁸ Målen med PAS är att underlätta för grundläggande mänskliga behov att förlåta och bli förlåten, främja mänskliga behov av att ha personliga relationer där det råder kärlek, vara fri från ängslan och skuld känsla, vara självständig och ha en positiv självkänsla samt att öka förmågan hos de fria att hantera situationer och faktorer som kan leda till brott. De direkta förmånstagarna är ett

¹³ www.pfcolombia.org och Roldán 2008-10-21

¹⁴ Confraternidad Carcelaria de Colombia a

¹⁵ Confraternidad Carcelaria de Colombia b

¹⁶ Hernández 2008-10-20

¹⁷ www.restorativejustice.org

¹⁸ www.restorativejustice.org

bestämt antal deltagare av offer och förövare, de indirekta är det colombianska samhället, deltagarnas familjer, fängelsets biktcentrum, myndighetsutövare och regeringen. Alla deltagare i programmet försonas inte helt med offer/förövare, däremot gör de en stor ansträngning för att uppnå försoning.

Vid varje ny medlingsserie samordnar den huvudansvarige ett team som består av medlare, en assistent som dokumenterar resultatet av processen under varje session och en organisatör som förbereder samlingarna och lokalerna. Kontakt hålls också med regeringen för att erhålla det stöd man behöver. Alla medlemmar som ska ta del i arbetet blir insatta i PAS. I rekryteringen av offer och förövare tas i beräkning att medlingen ska kunna genomföras på ett och samma fängelse. Varje medlingsserie inriktar sig på samma brott: kidnappning, uppror eller mord. Deltagarantalet är max sex förövare och sex offer per serie. Man informerar på offentliga platser i samhället för att hitta intresserade deltagare. All logistik förbereds. När rekryteringen är klar förbereds offer, förövare och tjänstemän för att undvika att projektets olika faser blir en överraskning för deltagarna. Offren besöks, får brev och informationsmaterial, de blir också tillfrågade vid varje session om de vill fortsätta delta. Förövarna ska verifieras som lämpliga att delta i processen.¹⁹

Varje serie består av åtta sessioner som behandlar olika teman. Följande teman tas upp:

1. Introduktion. De medverkande introduceras till medlingsprogrammet. De får en beskrivning av vad resterande sessioner kommer att innehålla. Deltagarna sätter tillsammans upp regler för hur man ska bemöta varandra under programmets gång. Dessa regler läses sedan upp i början på varje session. Deltagarna får även chansen att sätta ord på sina förväntningar och farhågor och kan ställa frågor.
2. Brottet. Deltagarna samtalar om det specifika brottet och vad ett brott innebär, dess följder och konsekvenser för olika parter.
3. Ansvar. Deltagarna resonerar om begreppet ansvar och vad det innebär i relation till att ha begått ett brott.
4. Bekännelse och ånger. Begreppen bekännelse och ånger beskrivs för att få förståelse för deras innebörd.
5. Förlåtelse. Deltagarna diskuterar förlåtelse och dess innebörd samt vikten av förlåtelse för att de ska kunna gå vidare. Förövaren behöver förlåta sig själv för det brott man har begått och offret behöver förlåta förövaren.
6. Kompensation. Kompensation kan hjälpa läkningsprocessen. Deltagarna resonerar kring hur kompensation kan vara ett svar på brottet och vilka olika sätt det finns att återställa.
7. Försoning. Deltagarna får möjlighet till försoning. Offer och förövare ges tillfälle till personligt möte; de samtalar, skriver brev till varandra och ger varandra löften inför framtiden.
8. Firande. Deltagarna reflekterar över vad de gått igenom under programmets lopp och firar den nya medvetenheten kring brottet och läkningen.

Under vissa av sessionerna använder man bibeltexter som referens för att förstå och diskutera olika aspekter. Religionen är varken ett krav eller i fokus under programmet. Man betonar respekten för varandras individuella övertygelser och kulturella skillnader.²⁰ Serien genomförs med en till två träffar varje vecka. Sessionen tar två till tre timmar. Varje session leds av en ledare och en assistent. Innan man börjar träffarna görs en diagnos av varje

¹⁹ Confraternidad Carcelaria de Colombia a

²⁰ Confraternidad Carcelaria de Colombia c och Hernandez 2008-10-20

deltagares tillstånd, och i slutet värderar man det uppnådda resultatet. Efter varje träff systematiseras resultatet av dialogen. Arbetssättet kräver medverkan, den väcker en positiv dialog där det finns tillit att visa och uttrycka sina åsikter, rädslor, skuld, önskningar, strävan eller idéer som man har. I serierna genomför man sessioner som ger individuell medverkan, men även gruppaktioner. Teknikerna som används ska vara en hjälp till förändring, att ta fram resurser och stöd för grupprocessen. Man använder sig av en manual för PAS. Teamen samlas varannan vecka för att diskutera utvecklingen av PAS utifrån hur långt man kommit just då. Samlingarna hjälper teamen att uppdatera sig på utvecklingen och höja kvaliteten på programmet.

När serien är avslutad får deltagarna i PAS ett utvärderingsformulär där man analyserar följande punkter: graden av tillit för deltagarna ska kunna uttrycka sig fritt, ledarens kompetens för att styra sessionerna i en form som undviker beskyddat deltagande och främjar ömsesidig respekt, struktur av sessionerna, nivå av tillfredsställande deltagande i serien samt förändringar i perspektiv avseende offer och förövare. Utöver det ska varje ledare föra anteckningar över vilka övningar som faller väl ut och de som inte ger lika bra resultat. I slutet av serien överlämnas en utvärdering till INPEC som omfattar alla deltagare, anstaltspersonal och myndighet för att analysera avancemang, läxor man lärt sig och nödvändiga justeringar för att förbättra PAS.²¹ Alla deltagare får sedan ett tackbrev. Formade vänskaper uppmuntras varför organisatören ordnar träffar och aktiviteter efter projektet. PAS har ett samarbete med *Fondo Rotatorio* (roterande fond) som hjälper interner och deras familjer ekonomiskt genom mikrolån för att starta upp affärsverksamheter.²²

²¹ Confraternidad Carcelaria de Colombia a

²² Confraternidad Carcelaria de Colombia c

3 Tidigare och pågående forskning

Först beskrivs vilka resultat sökningarna efter relaterad forskning har gett, sedan följer en kort översikt av forskningsområdet. Därefter presenteras resultaten av några utvalda vetenskapliga undersökningar. Lawrence W Sherman och Heather Strang har båda bedrivit forskning inom reparativ forskning under många år. Här redovisas några av de studier som har sammanställande och jämförande karaktär. Vidare har effektstudier av det aktuella medlingsprogrammets valts ut.

3.1 Nationella och internationella studier

En stor del av forskningen sker inom det juridiska området. De vetenskapliga publikationer som faller inom ramen för medling med mer sociala och psykologiska aspekter har haft ett brett spektra, från individnivå till övergripande processer och globala sammanställningar. Förvånansvärt mycket forskning har gjorts inom reparativ rättvisa gällande sexuella brott. En stor del gäller också våldsbrott men oftare med inriktning på medlingsprocessen i sig eller offren. Forskningen bedrivs främst i engelsktalande länder, USA, Storbritannien och Kanada i nämnd ordning.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har gjort en kunskapsöversikt av internationell forskning kring reparativ rättvisa och medling. De menar att i forskningshänseende är reparativ rättvisa ett tämligen nytt område. Numera bedrivs dock mycket forskning internationellt. Forskning om effekter av medling har två fokus: offer och gärningsmän. Resultaten kring positiva effekter hos offer är relativt entydiga, för gärningsmän är bilden dock mer splittrad. Vissa studier visar positiva resultat med färre återfall i brott medan andra inte uppvisar någon skillnad. En orsak till de tvetydiga resultaten kan vara att reparativ rättvisa-metoder fungerar olika bra beroende på egenskaper hos offer och förövare, en annan orsak är studiers metodologiska skillnader som försvårar jämförbarhet.²³ Det finns få skandinaviska studier och en brist på socialvetenskapliga studier i jämförelse med studier av reparativ rättvisa inom andra discipliner.

Sherman och Strang har gjort en kunskapsöversikt om reparativ rättvisa från hela världen. Forskning om gärningsmän handlar om återfall i brott, motivation till ett icke-kriminellt liv och om långvariga effekter. De som begått våldsbrott och genomgått medling uppvisar en minskning på 50 % i återfall men det krävs mer forskning på gärningsmännens liv för att få kunskap om långvariga effekter. Forskningen ska då inriktas på demografiska skillnader och brottstyp.²⁴ I ett femårsprojekt har 1300 medlingsfall undersökts gällande återfall i fyra typer av brott: rattfylleri, minderåriga som begått stöldbrott, minderåriga som snattat och personer under 30 år som begått våldsbrott. Resultaten varierar mellan de fyra olika brottstyperna. Dömda för våldsbrott som genomgått medling återfaller i mindre utsträckning i brott än de som inte deltagit i medling. Däremot innebär medlingen ingen skillnad gällande återfall i brott för dem som dömts för stöld och rattfylleri.²⁵ I en djupgående undersökning om reparativ rättvisa i Storbritannien av Sherman och Strang visar återfallsstatistiken att de som genomgått medling återfaller i brott i mindre utsträckning än de som inte genomgått medling, detta gäller främst våldsbrott. Allra bäst effekt uppvisar de fall där specialtränade poliser arbetat utifrån metoder inom reparativ rättvisa. Störst reduceringseffekt återfinns hos unga gärningsmän.

²³ BRÅ-rapport 2005

²⁴ Sherman & Strang 2004

²⁵ Sherman m.fl. 2000

Vidare rapporteras att reparativ rättvisa minskar hämndbegär hos offer och sänker nivån av posttraumatiskt stressyndrom. I ett samhällsperspektiv innebär det att fler fall tas upp i rättssystemet då gärningsmän avviker i mindre omfattning samtidigt som vittnen ställer upp i större omfattning. Siffror visar också att kostnaderna för rättssystemet minskar. Då reparativ rättvisa har använts ökar också allmänhetens förtroende för rättvisan i samhället. Slutligen tar man upp det faktum att trots att forskning inom reparativ rättvisa visar spridda resultat finns det mer bevis för den reparativa rättvisan och dess positiva resultat än för de flesta metoder inom kriminell rättvisa i det retributiva systemet.²⁶

Effektiviteten av medlingsprogrammet Sycamoore Tree Program (STP) har undersökts på Nya Zeeland med hjälp av instrumentet CRIME-PICS II.²⁷ 49 gärningsmän från två olika fängelser som deltagit i medlingsprogrammet fullföljde undersökning före och efter programmet för att mäta inverkan på deras attityder om brott. Undersökningen tog upp attityder gällande lagöverträdelse i allmänhet, förväntan på avhållsamhet från brott, empati för offer, värdering av brott som lönande, medvetenhet om aktuella livsproblem. Resultat visade att deltagarna gjort betydande framsteg på alla fem attitydmarkörer, empati för offer visade dock lägre positiva nivåer än väntat. Attityder kring egen medverkan för att inte återfalla i brott visade goda resultat, högre än för personer som inte deltagit i medling. Denna information har ännu inte kunnat prövas mot verkligheten, men ändrad attityd måste ses som en viktig faktor för minskat återfall.²⁸ En undersökning med samma mätmetod har gjorts i England och Wales som använder STP I flera fängelser. Från april 2002 till december 2004 slutförde 2188 interner undersökningen. Resultaten visar ökad empati för offer för deltagarna. Det finns starka bevis för att statistiska signifikanta förändringar i attityderna kring lagöverträdelse kan kopplas till medverkan i medlingsprogrammet STP. Förbättringarna visar sig på alla fem områden, detta indikerar att medlingen har den önskade effekten på deltagarna att ändra attityder som är kända för sitt samband med uppvisat kriminellt beteende. Det är troligt att förövarens medvetenhet om effekterna av deras brott för offret kommer att ha en nyttig effekt på framtida beteende och reducerar sannolikhet för återfall i brott.²⁹

²⁶ Sherman & Strang 2007

²⁷ CRIME-PICS II är ett strukturerat frågeformulär på 35 punkter som mäter individens attityd gentemot lagöverträdelse på flertalet olika skalor. Formulär utvecklades 1991 av Michael & Associates.

²⁸ Bakker 2005

²⁹ Feasey 2005

4 Teoretisk ram

I kapitel fyra motiveras valet av studiens teoretiska ram. Därefter presenteras de två olika perspektiven och dess begrepp. Slutligen formuleras den teoretiska grund som vidare kommer att användas i analysen.

4.1 Val av teori

Genom att använda begrepp från både reparativ rättvisa som filosofi och från psykologin angående självuppfattning kan man belysa medlingens effekter och respondenternas subjektiva uppfattning om sig själva. För att besvara studiens frågeställningar krävs det teoretiska utgångspunkter från två håll.

4.2 Reparativ rättvisa

Samhällets vanliga bestraffning, retributiv rättvisa, är tillbakablickande och ska fungera avskräckande för andra och på så sätt undvika att fler brott begås. Reparativ rättvisa är framåtblickande och lägger fokus på försonande och reparation. Reparativ rättvisa handlar om en holistisk förändring, det vill säga att det är ett sätt att bekämpa och minska kriminalitet men också att införliva och upprätthålla samhällets värderingar i rättssystemet. Denna modell för rättvisa kan ses både på mikro- och makronivå. På mikronivå koncentrerar man sig på den skada offret förorsakats och hur man på bästa sätt skall kunna gottgöra och återuppbygga dennes tillvaro som den var innan brottet. På makronivå ligger fokus på att skapa ett säkert samhälle och identifiera vad det är för brister i samhället som har frambringat brottet. Det primära i reparativ rättvisa bygger dock på relationen mellan individer, att få förövare och offer att tillsammans försöka ställa saker till rätta.

Reparativ rättvisa som metod vilar på flera principer. Huvudprincipen är att brott är något mer än bara en lagöverträdelse och ett avvikande beteende. Hanteringen av brott måste bygga på samhällets och offrets behov, inte bara på förövarens behov. Då offret och samhället har skadats borde den primära målsättningen vara att reparera skadorna och ge offret återupprättelse så långt som möjligt. Fördelar med denna typ av rättvisa är att de som deltar får insikt i rättskipningen och kan vara delaktiga. Det gör det möjligt för offret att förhandla fram en uppgörelse som passar personen i fråga och den reparativa rättvisan involverar samhället. Ett huvudsyfte med den reparativa rättsprocessen är att rehabilitera och inkorporera brottslingen i samhället så att denne inte begår fler brott. Det ska ge förövaren chansen att ta ansvar för sina handlingar och att offret på ett meningsfullt sätt ska få ersättning för sina sociala, ekonomiska, känslomässiga och materiella behov. En begränsning med reparativ rättvisa är att den bygger på frivilligt deltagande. Ytterligare begränsas möjligheterna till medling av att banden medborgarna emellan är svaga. Andra hinder är bristen på kompetenta och tränade medlare samt den generella uppfattningen att metoden endast ska tillämpas på unga förövare.³⁰ Vi anser också att det finns risk för begreppsförvirring, att begreppet reparativ rättvisa kan användas vårdslöst.

Ett brott bidrar till att relationen mellan offret och förövaren skadas. Om de inte hade någon tidigare relation så skapar brottet en relation mellan dem som oftast är fientlig. Om man lämnar denna relation outhärdad hotar den offrets och förövarens välmående. Detta kan sedan i sin tur gå ut över personer i deras omgivning och även påverka samhället. Reparativ rättvisa

³⁰ Lindell 2006

ser brott som något som skadar människor och relationer. I och med detta bör man förstå brottets fulla kontext, det vill säga att man måste se till de moraliska, sociala, ekonomiska och politiska aspekterna. En central tanke är att förövaren ska förstå innebörden av sitt brott och stå för det. Förövaren ska inse att brott leder till måsten och ansvarstagande samt sona sitt brott genom att ställa saker till rätta, främst till offret men även till samhället. Reparativ rättvisa är en problemlösandemodell som fokuserar på framtiden, som söker efter likheter mellan deltagarna och ser på hela kontexten kring brottet.³¹

Den reparativa rättvisan började växa fram under 1970-talet. Då startades program i Kanada för att offers och förövares emotionella och faktamässiga behov skulle tillgodoses. På olika håll dök sedan liknande åtgärder upp. Under 1990-talet samlades de under begreppet reparativ rättvisa.³² Med tanke på framväxten är det mer en social rörelse än en utveckling av en specifik teori. Filosofin bygger alltså mycket på det praktiska arbetet. Att hitta en definition av reparativ rättvisa är enligt vår erfarenhet relativt svårt. Ett problem med detta anser vi vara att begreppet blir vagt och ger utrymme för tolkningar som gör det svårt att förhålla sig till det. Howard Zehr, som ses som den reparativa rättvisans fader, menar att

*“Crime is a violation of people and relationships. It creates obligations to make things right. Justice involves the victim, the offender, and the community in a search for solutions which promote repair, reconciliation, and reassurance.”*³³

Att ta ansvar innebär att både offer och förövare släpper sina roller i förhållande till brottet och ser varandra som individer. För förövaren innebär detta att bryta de försvarsmekanismer som har hållit uppe självkänslan så att de har sluppit erkänna för sig själva och andra vad de gjort.³⁴

En annan pionjär inom området är John Braithwaite. Han skiljer på den process som är en dialog mellan två parter och den process som är ett uttryck för de värden man vill uppnå med reparativ rättvisa. Varje fall driver sin egen process. De viktigaste dimensionerna för reparativ rättvisa menar han är att återställa förlorad egendom, trygghet, värdighet, återställa en känsla av makt över sin situation, demokrati och socialt stöd.³⁵ Zehr poängterar att återställande inte behöver betyda att återgå till så som det var innan brottet utan sträva efter en situation där ny skada inte uppkommer.³⁶

Braithwaites begrepp återintegrerande skam (reintegrative shaming) har fått stor respons inom reparativ rättvisa.³⁷ Att tolerera brott förvärrar situationen, den straffande rättvisan stämplar individen och skammen fungerar stigmatiserande med minskade chanser till förändring. Den återintegrerande skammen handlar om att fördöma den brottsliga handlingen men behålla respekten för förövaren och ha en förlåtande inställning. Ett effektivt tillrättavisande kommer således inte från stat eller media utan från personer vi har en informell relation till, de vi respekterar och kan lita på.³⁸

³¹ Zehr 2005

³² Marshall 1999

³³ Zehr 2005, s 181

³⁴ Zehr 2005

³⁵ Braithwaite 2002

³⁶ Zehr 2005

³⁷ BRÅ-rapport 1999

³⁸ Braithwaite 2002

BRÅ betonar vikten av insikt vid medlingsprocesser. Med insikt menas att förståelsen av konsekvenser gällande brott och offer inte bara är intellektuell utan även känslomässigt förankrad.³⁹ Insikt är en förändring i både tanke och känsla, omstrukturering sker således i kognitiva och känslomässiga strukturer. Insikt leder inte automatiskt till ett förändrat beteende men är ett steg på vägen.⁴⁰

4.3 Självuppfattning

Det finns ingen enhetlig teori om självuppfattning utan begreppet finns i olika teorier och kan relateras till en mängd andra begrepp såsom självvärdering, självkänsla, självrespekt, självmedvetande och självförtroende. Begreppet har dock definierats på olika sätt.

George H. Mead ser på självuppfattning som en sammansatt bild av hur vi uppfattar oss själva, vår egen syn på kompetens, hur vi upplever oss vara och hur vi upplever att andra ser på och tycker om oss. Individens självuppfattning är socialt och kognitivt konstruerat då värdet vi ger oss själva är beroende av omgivningen. De egna upplevelserna och värderingarna påverkas av hur man blir uppfattad och bemött av sin omgivning med dess normer och roller. Att vara en social individ är därför essentiellt för att kunna utveckla sin självbild och självuppfattning. Det enda sättet att utveckla en självmedvetenhet är komma utanför sig själv och se sig själv med andras ögon.⁴¹

Rose-Marie Ahlgren menar att självuppfattning är det sätt på vilket en individ ser på sig själv, vilken attityd hon har gentemot sig själv. Kombinationen av individens egna och omvärldens attityder gentemot hennes egenskaper och förmågor inverkar på individens tro på sig själv och sin förmåga. Jaguppfattningen kan alltså bara upplevas av individen själv men påverkas av omgivningen. Självuppfattning är ett subjektivt mått på välbefinnande. Det övergår vid reflektion från att vara individens jaguppfattning till att bli en objektiv självuppfattning.⁴²

Enligt Michael W. Passer och Ronald E. Smith tar Albert Bandura upp begreppet självförmåga (self-efficacy). Han menar att en nyckelfaktor för hur människor reglerar sina liv beror på hur de värderar sin självförmåga. Individens tro på sin förmåga i specifika situationer ligger till grund för hur de kommer att lyckas, hur resultatet och uthålligheten av insatsen kommer att bli. Fyra viktiga faktorer ligger till grund för individens tro på sin självförmåga: tidigare prestationserfarenheter, lärande genom observation, verbal övertygelse och emotionell status. Den viktigaste av dessa faktorer är tidigare prestationserfarenheter. Dessa måste vara erfarenheter från liknande situationer och är de som formar individens tro på sin kapacitet. Lärande genom observation handlar om att man observerar personer som liknar en själv, deras beteende och resultat. Vid jämförandet är det stor chans att man tror sig själv kunna göra detsamma med liknande resultat. Verbal övertygelse handlar om att andra människor, genom stöd och uppmuntran, kan få individen att tro på sig själv. Självförmågan varierar beroende på individens emotionella status. Är man trött och stressad tenderar den att sjunka. Men om man lär sig att identifiera de negativa tankarna som utlöser stress och trötthet

³⁹ BRÅ-rapport 1999

⁴⁰ Lénner-Axelsson och Thylefors 1994

⁴¹ Mead 1995

⁴² Ahlgren 1991

och kan kontrollera dessa ökar självförmågan igen. Tron på sin förmåga är en stark indikator för framtida utföranden och prestationer. De fungerar som en självuppfyllande profetia.⁴³

Passer och Smith beskriver Fritz Heider som pionjär för attributionsteorin. Begreppet attribution kan översättas med orden tillskrivning eller orsaksförklaring. Teorin går ut på att människor strävar efter att få en förklaring på sitt eget och andras sociala beteenden. En individ kan se sig som mer eller mindre ansvarig för ett resultat, framgång eller misslyckande, beroende på vilka mått av dessa man utgår ifrån. De faktorer man mäter är om beteendet är instabilt eller stabilt över tid, det vill säga om det är ett tillfälligt beteende eller om det alltid kommer att vara så. Man talar om ett beteende som globalt eller specifikt, alltså om beteendet är kopplat till en specifik situation eller om det är kopplat till många olika situationer. Orsaksförklaringarna kan även delas upp i kontrollerbara och icke kontrollerbara, med andra ord om individen själv kan kontrollera utfallet eller om det är något hon inte råår över. Slutligen kan man kategorisera attributionerna i personliga (interna) och situationsberoende (externa). Självförtroendet kan kopplas till dessa. De som ofta skyller sina motgångar på sig själva, på interna faktorer, och ser sina framgångar som beroende av externa faktorer tenderar att ha sämre självförtroende och vice versa.⁴⁴

4.4 Egen teoretisk definition

Vi har valt att inte göra en ny definition av begreppet reparativ rättvisa, istället specificerar vi begreppet utifrån ett förövarperspektiv. Med reparativ rättvisa menar vi följande i studien: Det centrala i begreppet är att brottet sätts in i sin sociala kontext. Reparation gäller offret, samhället och förövaren själv. Vidare innebär det att gottgöra den skada man orsakat, upprätthålla värderingar och avhålla sig från brott, samt att försonas med sig själv och sin historia. Insikten är också en viktig del av reparationen. Den syftar både på tanke och känsla och kan leda till ansvar.

Självuppfattning är en kombination av egen uppfattning och omvärldens bemötande. Den kräver reflektion och medvetenhet över tidigare erfarenheter. Detta är viktigt för självförmågan, att tro på sig själv och sin kapacitet. Känslan av ansvar för sitt eget beteende har samband med självförtroendet. Självuppfattningen är både beroende av och påverkas av vår omvärld. Den påverkar också självförmågan.

Gemensamt för de båda teoretiska perspektiven är omvärldens inverkan på individen gällande hur man blir speglad, förmågan att se sig själv från andras perspektiv och att sätta sig in i andras situation. För att uppnå det resultat som den reparativa rättvisan syftar till krävs reflektion. Båda teorierna behandlar medvetenhet, insikt och ansvar.

⁴³ Passer & Smith 2001

⁴⁴ Ibid 2001

5 Metod

I detta kapitel beskrivs studiens metodologiska tillvägagångssätt. Det praktiska förfarandet anknyts till vedertagna vetenskapliga föreskrifter. Avslutningsvis introduceras de sju respondenterna i ett sammanfattat personporträtt

5.1 Val av metod och ansats

Undersökningen bygger på en kvalitativ metod för att förstå respondenterna. Detta är det bästa sättet att få fram subjektiva upplevelser och tankar då det är deras egen berättelse som analyseras. Vidare handlar det inte om en tydlig vändpunkt i deras liv utan snarare om en fortgående process vilket gör att en kvalitativ studie lämpar sig bättre än en kvantitativ.⁴⁵ Då det är svåra och personliga ämnen som behandlas är det fria berättandet positivt eftersom respondenterna kan välja hur mycket de vill berätta. Detta kan dock också ses som negativt därför att viktig information kan gå förlorad, vissa teman beskrivs mindre utförligt än andra. I de fall respondenterna har svårt att uttrycka sig eller tenderar att förlora fokus på intervjufrågan måste dessa ledas genom följdfrågor eller att bli avbruten vilket innebär ett moment av oönskad styrning i datainsamlandet. En aspekt av kvalitativa intervjuer är att de är tidskrävande vilket ställer krav på planering från genomförande till avslutad analys.

Studiens ansats är abduktiv, en kombination av induktiv och deduktiv ansats, då teori och empiri samverkar. Utgångspunkten var reparativ rättvisa med fokus på principer för medling. Efter hand intresserade vi oss för förövarnas inre upplevelser och då tillkom begrepp hämtade från psykologin. Därmed finns en grund för triangulering avseende kombination av teori och tvärvetenskaplighet.⁴⁶

5.2 Val av undersökningsinstrument

Det verktyg som används i studien för att erhålla ny kunskap är den kvalitativa forskningsintervjun. Det är vanligt att internerna inte behärskar språket i skrift vilket gör att samtal är en förutsättning för att få fram reliabel data. Frågeguiden är ostrukturerad, den är uppdelad i fem teman där frågorna avser att beskriva före och efter genomförd medling. Intervjuguidens design valdes med tanke på att öppna frågor ger större utrymme att förstå förövarnas individuella åsikter och upplevelser. Alla intervjuer har spelats in för att vi inte ska gå miste om information. Att spelas in kan kännas olustigt för respondenterna men fördelarna att förfoga över komplett och korrekt information är övervägande. Under intervjuerna togs anteckningar som stöd och användas vid eventuella tekniska problem av inspelning. Observationer har gjorts specifikt i intervjusituationen för att komplettera ljudupptagningen med icke-verbal data. Observationer har även gjorts under besök i fängelset för att se internerna i deras sammanhang. En anledning till detta är att direktobservationer är värdefulla då man kan tänka sig att vårt synsätt som forskare skiljer sig från respondenternas beroende på exempelvis kultur och kriminalitet, ytterligare anledning är att deras vardagsliv är dolt för allmänheten.⁴⁷ Observationerna vävs löpande in i resultatet. Då vi valt teoretiska utgångspunkter som betonar individen i ett socialt sammanhang har observationer blivit ett värdefullt undersökningsinstrument. Under intervjusituationerna är avsikten öppen, i övrigt

⁴⁵ Kvale 2007

⁴⁶ Larsson, Lilja, Mannheimer (red) 2005

⁴⁷ Esaiasson, Gilliam, Oscarsson & Wängnerud 2004

har inte avsikten avslöjats men vi som observatörer har inte kunnat vara hemliga med vår närvaro. Dessa observationer har memorerats och skrivits ner i efterhand.

5.3 Val av analysmetod

I föreliggande studie används meningskoncentrering och meningstolkning ad hoc, dessa tekniker används alltså växelvis. Genom meningskoncentrering får det mest västenliga i intervjuerna växa fram och struktureras i olika teman. Med hjälp av meningstolkning kan resultatet analyseras utifrån studiens teorigrund. I meningstolkningen inkluderas observationerna. Metoden ad hoc ger möjlighet att gå tillbaka till intervjuerna för att se på detaljer.⁴⁸ Vid analysen läggs vikten på jämförelser och samband.

5.4 Urval, urvalskriterier och bortfall

Förövarna som har intervjuats består av interner på Bella Vista-fängelset. De är endast män och har alla fullföljt medlingsprogrammet Árbol Sicómoro. Medlingsprogrammet omfattar förövare dömda för kidnappning, uppror och mord. Våra respondenter är alla dömda för mord. Urvalet har skett med hjälp av rekommendation från Lácides Hernández som är huvudansvarig för medlingsprogrammet och Weimar Quijano som är koordinator över flertalet program på Bella Vista. Vi har inte valt någon ålderbegränsning, begränsning grundat på kulturella, kriminella eller sociala tillhörigheter för att spegla populationen på Bella Vista-fängelset på bästa sätt. Urvalet har anpassats efter internernas individuella tillåtelse att röra sig inom fängelsets olika delar, deras hälsotillstånd samt vårt tillstånd att befinna oss i begränsade delar av fängelset och att medföra diktafon. Det slutliga urvalet består av sju män i åldrarna 24 till 45 år. De har bakgrund i kriminella gäng, illegala beväpnade grupper, gerilla och paramilitär och kommer från såväl landsbygd som storstad. En av de sju kommer från en familj som tillhör ett minoritetsfolk. För alla gäller att det är deras första dom, som dock kan innefatta flera brott än mord. En intervju påbörjades med en intern som visade sig vara dömd för narkotikabrott och mordförsök, denna intervju avbröts och har inte använts i studien.

5.5 Materialinsamling och bearbetning

Då reparativ rättvisa återfinns inom olika discipliner har vi gjort sökningar på databaser som inriktar sig på juridik, sociologi, socialt arbete och psykologi. Sökord har varit *restorative justice* som även har kompletterats med *Colombia, crime, criminal, criminal justice, homicide, offender* och *mediation*. Sökningarna har begränsats till träffar på titel/abstract och med publikation år 2003 eller senare. Databaserna vi har använt har varit ASSIA (Applied Social Sciences Index and Abstracts), Academic Search Elite, Social Services Abstract, International Encyclopedia of the Social and Behavioral Science samt PsycArticles. Även PFI:s databas med samlade publikationer inom reparativ rättvisa har varit användbar. Sökningar har även gjorts kombinerat med ord kring identitet och självuppfattning, det visade sig att det var svårt att hitta ett bra sökord för detta. Flertalet försök med olika varianter har alla bara gett någon enstaka träff. Därefter har sökningar gjorts utanför området reparativ rättvisa där sökord fått ett bredare genomslag. Sökorden har varit *self-experience, self-monitoring, self-reports* och *self-esteem*. Dessa avhandlingar och artiklar har inte kartlagts utan använts för att hitta teorier och infallsvinklar till uppsatsen.

Datainsamlingen består av intervjuer och observationer. Bakgrundsinformation om respondenterna inhämtades innan genomförandet av intervjuerna. Vi har själva inte kunnat

⁴⁸ Kvale 2007

styra över plats för intervjuerna. En intervju skedde i ett rum i anslutning till rastgården, övriga har skett i två olika rum i fängelsets kapell. Några intervjuer har varit inbokade i förväg, andra har skett med kortare varsel. Två av de inplanerade intervjuerna fick ställas in, en på grund av sjukdom och den andra på grund av uteblivet tillstånd att lämna sin patio. Närvarande vid intervjuerna har varit respondenten, en intervjuare och en observatör. Längden på intervjuerna varierar mellan 30 till 90 minuter. Intervjuerna kompletterades med observationer från intervjusituationerna och i form av miljöbeskrivningar av respondenternas vardagsliv i fängelset. Transkription är alltid en metodfråga vid intervjuanalys, detaljrikedom vägs mot tiden det tar att vara noggrann.⁴⁹ Noggrann transkription är gjord för att ge bra grund till analysen och med tanke på att intervjuerna är gjorda på spanska medan analysen sker på svenska. Utöver vad som har sagts inkluderas betoning, tvekan och paus. Utskriften kompletterades med observationer om exempelvis kroppshållning och ansiktsuttryck. För att få ytterligare kunskap som kan vara användbar har vi under vår tid i Medellín suttit med under en omgång av medlingsprogrammet PAS, träffat forskargruppen på Universidad Pontificia Bolivariana samt deltagit i en konferens om reparativ rättvisa i Medellín stadshus.

5.6 Säkerhetsaspekter i samband med intervju och observation

Efterforskningar gällande vår egen säkerhet har inte lett fram till några särskilda direktiv. Det finns inte kända riktlinjer avseende etik, metodologi eller vetenskaplighet för forskares säkerhet, särskilt med tanke på miljö med risk för egen fara.⁵⁰

Den första säkerhetskontrollen sker utanför fängelsets murar när vi fortfarande sitter i bilen, när vi sedan kommit innanför murarna sker ytterligare en kontroll. Då identifieras vi mot tidigare anmälningsregistrering och bilen genomsöks av en narkotikahund. Vi släpps in genom nästa grind och parkerar bilen. Vid första tillfället registreras våra pass med personuppgifter om födelseort och typ av blodgrupp. Fingeravtryck tas digitalt och skannas in i datorn tillsammans med personuppgifter och ett foto av ansiktet. Nästa säkerhetskontroll sker vid ingången till de olika fängelseavdelningarna, här släpps vi in två i taget och lämnar åter fingeravtryck, både digitalt och med trycksvärta. Vi skrivs in i en loggbok med namn och passnummer samt dateras med en siffra och aktuellt klockslag. Därefter går vi genom en metalldetektor, blir kroppsvisiterade och får ta av oss skorna. Vi får en ultravioletstämpel och släpps in i byggnaden. Vid övervakade ingångar uppvisar vi dokument som intygar vilka vi är och vårt ärende, passen bär vi hela tiden med oss. För att komma ut visar vi upp den ultravioletta stämpeln, går igenom metalldetektorn, samt lämnar fingeravtryck digitalt och med trycksvärta för att skrivas ut ur loggboken. Vid utfarten lämnar vi åter digitala fingeravtryck. Samma procedur sker varje gång bortsett från att våra personuppgifter redan är registrerade i deras datasystem. Alla besök måste föras anmälas och för att införa diktafon och anteckningsmaterial krävs särskilda tillstånd. Alla intervjuer har skett i lokaler med fönster. Det rådde ingen brist på människors närvaro utanför, detta upplevde vi snarare som ett störningsmoment än en trygghet. Vi har rört oss relativt fritt från entrén, genom första korridoren, på rastgården och upp till kapellet. Detta område är välbevakat och vi har vissa gånger valt att gå själva, det innebär dock att alltid vara på sin vakt, undvika ögonkontakt och samtal. I kapellet har vi däremot kunnat slappna av på ett annat sätt. Vid besök till andra delar av fängelset krävs ytterligare tillstånd, där har vi varken kunnat eller velat gå själva. De besök vi har gjort i patio har varit med livvakt, närvaron där upplevde vi som mer osäker.

⁴⁹ Kvale 2007

⁵⁰ Wallerstedt 2008

5.7 Etik och etiska dilemman

Ett antal etiska överväganden har gjorts i samband med studien. I följande text beskrivs hur vi tagit hänsyn till forskningskravet och individskyddskravet med dess fyra huvudprinciper informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav.⁵¹ En aspekt är att studien inte genomförs endast i utforskningssyfte utan även för att belysa behov så att respondenternas situation kan förbättras och medlingseffekterna kan bli långvariga. Innan intervjuerna har de fått ett informationsbrev och lämnat samtycke, denna upplysning ges ytterligare en gång vid intervjutillfället för att kontrollera att de tagit del av informationen och förstått den samt ge dem möjlighet att ställa frågor. Intervjuerna har utförts på respondenternas modersmål vilket ger dem utrymme att uttrycka nyanser och få dem att känna sig bekväma. Då intervjuerna består av öppna frågor har respondenterna möjlighet att berätta och utelämna det de vill. De har också möjlighet att när de vill avbryta intervjun. Med tanke på att frågorna behandlar komplicerade och personliga ämnen har de utformats så att de inte provocerar och för att inte påverka respondentens självbild. Detta lägger ett ansvar på oss som intervjuar att visa intresse, inte vara dömande samt lämna utrymme till respondenterna att uttrycka sig. Konfidentialiteten tas i hänseende genom anonymisering. Uppgifter som kan röja personens identitet kommer inte att skrivas ut. Uppgifter om respondenterna ska förvaras så att utomstående inte kan komma åt det, materialet har bearbetats och skickats till handledare i Sverige via vår egen dator eller dator på huvudkontoret för CCC. Ett problem vid analysen är att spanska inte är vårt modersmål, det finns alltså risk för tolkningsfel i vår översättning. Vidare har respondenterna inte haft möjlighet att läsa vår tolkning innan publicering.

5.8 Förförståelse

Vi har båda tidigare varit i flera länder i Sydamerika vid åtskilliga tillfällen och tagit del av den latinamerikanska kulturen. Det faktum att vi båda talar spanska har varit till stor fördel. En av oss var i Colombia 2005 och 2006 och besökte då Bella Vista-fängelset. Hon träffade Lácides Hernández och har haft kontinuerlig kontakt med honom via e-post. Vi har båda läst in oss på Colombias historia och medlingsprogrammet Árbol Sicómoro. En av oss praktiserade höstterminen 2007 inom kriminalvården. Vidare har en av oss vuxit upp i kyrkan och har på så sätt förståelse för språkliga uttryck som har sitt ursprung i bibeln. Vi har båda två en stark tro på människors förmåga att utvecklas och förändras vilket färgar vår syn på medling och vad det kan innebära.

5.9 Validitet och reliabilitet

Kvalitetskontroll på studien har gjorts under processens gång, dels i val av tema för studien, gällande etiska frågor och vid intervjuerna där bakgrundsinformation har dubbelkontrollerats. En brist i valideringen är att utskriften av intervjuerna har översatts av oss som lekmän och inte av professionella översättare. Att vi är två stycken bidrar till en kommunikativ validitet genom vår dialog samt diskussion med andra insatta.

Den parallella användningen av intervjuer och observationer och kontrollen av samstämmighet ökar tillförlitligheten och den pragmatiska validiteten. Även reliabiliteten stärks av att information om respondenterna verifieras genom två olika källor.⁵² Intervjuareffekter kan ha uppstått beroende på det faktum att vi är två unga utländska kvinnor

⁵¹ Vetenskapsrådet

⁵² Kvale 2007

och de är inlåsta män. Vår närvaro skulle kunna påverka det sociala spelet vi observerar.⁵³ Fördelarna med att göra intervjuerna i fängelset är att vi har fått ett helhetsintryck. Nackdelen var att vi inte kunde bestämma plats för intervjuerna.

5.10 Vetenskapsteoretisk förankring

Inom hermeneutiken är dialogen grunden, den blir sedan en text som tolkas.⁵⁴ Genom våra intervjuer och den text som skapas tolkar vi deras livsvärld, och söker förklaringar. Att tolka deras tolkningar av världen är den dubbla hermeneutiken. Ett villkor vid tolkning är förförståelse, vår referensram påverkar det vi läser ut och vill uppmärksamma. Kunskap om ämnet är en av grundprinciperna i hermeneutisk tolkning. Vi har breddat vår kunskap genom att observera medling, delta i konferens om reparativ rättvisa samt ha kontakt med forskargruppen. Detta har gett oss en bättre grund för analysen men vi är medvetna om att mer omfattande kunskap hade gett analysen starkare förutsättningar. En aspekt av förförståelse och ämneskunskap handlar om språkbarriären, dels har vi olika modersmål men vi har också lagt märke till att respondenternas vokabulär till viss del är präglad av såväl en kriminell miljö som ett religiöst sammanhang. Man kan vara mer eller mindre medveten om sin förförståelse. Något vi upptäckt under arbetsprocessen är att vi hade olika erfarenheter av religion och dess uttryck, detta har breddat grunden för analysen då den ena av oss haft en mer kritisk vinkel och den andre uppfattat bakomliggande tankar. Utöver detta tillkommer kulturskillnader avseende våra länder och den specifika fängelsemiljön som tidigare till stor del var okänd för oss. Det utmärkande för en hermeneutisk tolkning är att processen hela tiden växlar mellan olika delar.⁵⁵ För studiens del handlar det om att intervjuerna tar plats i den miljö respondenterna befinner sig i, på så sätt kan vi med hjälp av våra observationer sätta texten i sitt sammanhang, både gällande deras vardagsliv och i kontexten av medling. Utformningen av intervjuerna har inte bara gett oss information om medling och deras upplevelser omkring medling utan också deras livshistoria, detta ger oss möjlighet i analysen att pröva specifika delar mot dess helhet.

5.11 Persongalleri

Rico är en man i 30-årsåldern som inger ett lugnt och självsäkert intryck. Han har ett lite avståndstagande sätt. Han har lätt för att uttrycka sig och svarar direkt och säkert på tilltal. Rico är uppvuxen i en stabil familjemiljö med båda sina föräldrar och tre syskon. Hans barndom var trygg och han hade allt han behövde för att må bra och utvecklas. Hans föräldrar var båda närvarande och uppfostrade honom tillsammans. Han fullföljde sin skolgång utan problem och påbörjade en universitetsutbildning. Vid 14 års ålder blev han var medlem i ett kriminellt gäng och började leva ett dubbelliv.

Julio är en man i övre 40-årsåldern. Han är en person som ser sorgsen ut men som helt plötsligt kan skina upp och brista ut i ett bubblande skratt. När det händer ser det nästan ut som att han själv blir förvånad. Julio talar lite ryckigt och hoppar då och då från en sak till en annan. Han talar gärna och mycket när han känner sig trygg. Julio växte upp med sina föräldrar och sina 14 syskon på landet. Familjen hade inte ekonomi för att låta Julio gå i skolan utan han fick hjälpa till med jordbruket. Under hans uppväxt hade stora godsägare imperium med monopol på stora delar av marken vilket medförde problem för resten av

⁵³ Davidsson & Patel 2003

⁵⁴ Kvale 2007

⁵⁵ Gilje & Grimen 1993 och Kvale 2007

jordbrukarna. När Julio fyllt 12 tog han värvning som barnsoldat i gerillan för att bekämpa dessa orättvisor och kämpa för förändring.

Pablo är en man i 20-årsåldern. Han är lugn och sansad och kan tidvis vara eftertänksam. Han talar sakligt och utförligt om sina upplevelser och erfarenheter. Han är social och nyfiken men lite reserverad och väldigt respektfull. Pablo växte upp i en förort med sin mamma och syster. Hans pappa lämnade dem för att jobba i en annan del av landet när han var 4 år gammal vilket bidrog till att familjen fick stödja sig på morföräldrarna och morbröder. Det var ofta väldigt svårt ekonomiskt. Pablo växte upp under en mycket våldsam tid, det kunde vara 3-6 mord varje vecka i hans bostadsområde och många rån. Området var också en samlingsplats för drogförsäljning. Pablo gick i förskola och fortsatte sin utbildning tills han tog studenten vid 16 års ålder. Han började använda droger vid 14 års ålder och gick med i ett kriminellt gäng. Vid 17 års ålder begick han ett mord.

Enrique är en man i övre 30-årsåldern som är född och uppvuxen på landet. Han är en person som varken syns eller hörs så mycket. Han är lite distanserad med ett dystert och allvarligt ansiktsuttryck. Han talar tydligt och säkert och berättar utan problem om vad han har gjort och varit med om. Enrique växte upp med sin mamma och mentalt handikappade syster. De hade det mycket svårt ekonomiskt. Redan som tonåring började Enrique ta hand om dem båda, särskilt sin syster. Vid 12 års ålder började han sälja droger och vid 14 års ålder gick han med i en satanistisk sekt som sysslande med bland annat gravskändning och organhandel.

Juan är en pigg och glad man i 20-årsåldern. Han talar högt och skämtar mycket. Han hörs och syns och tar gärna kontakt när han väl lärt känna en person. Han är mycket nyfiken och är fotbollstokig. Juan talar utan några svårigheter om vad han har gått igenom och sin uppväxt. Han växte upp i en storstad i en familj som inte var hans. Hans mamma jobbade mycket och hade inte tid att ta hand om honom och han har aldrig vetat vem hans pappa var. Han hade inte en bra relation till familjen som uppfostrade honom. Juan säger att han alltid kände hunger under uppväxten. Han kände sig väldigt ensam och hade svårt att ta kontakt med andra. Senare flyttade han med sin mamma in till centrum och började vid 10 års ålder utföra enklare ärenden. Han ville inte studera utan arbeta. Han gick med i gerillan när han hade fyllt 16 år.

Carlos är en munter och lite rastlös man i övre 20-årsåldern. Han är väldigt pratglad och talar snabbt och lite otydligt. Han hoppar raskt från en sak till en annan och inger ett självsäkert intryck. Han talar utan problem om sin historia efter att försäkrat sig om sin anonymitet. Carlos växte upp i en stor stad med sin mamma och tre syskon. Hans pappa lämnade dem för en annan kvinna när han var 3 år gammal. Hans pappa var kvar i bilden men bara som ekonomiskt stöd. Hans mamma var väldigt överbeskyddande. Han kände att hans föräldrar inte gav honom någon lärdom, inte vägledde honom under uppväxten utan att han fick ta reda på allt själv. När han gått ut mellanstadiet slutade han att gå i skolan och började jobba med sin pappa på en svetsarverkstad. Detta bidrog till att han blev osams med sin mamma och flyttade ut. Han fick inte bo hos sin pappa och hamnade mer eller mindre på gatan utan någon tillsyn. Han bodde i ett rum som låg över verkstaden. Vid 15 års ålder var han drogmissbrukare och när han fyllt 17 gick han med i ett kriminellt gäng som senare ledde till samarbete med paramilitären.

Paco är en man på närmare 30 år som ger ett säkert och öppet intryck. Han är avslappnad och släpper inte ögonkontakten under hela intervjun. Han rör sig ledigt, har lätt till kontakt och känner många i fängelset. Han talar sakligt och tydligt om sin bakgrund. Paco är uppväxt i en förort. Han hade bra stöd från sin mamma och sina morföräldrar under uppväxten. Men han fick inte lära sig något om bra familjeliv eller ansvar hemma. Paco gick i skolan fram tills att han fyllt 11 då han började arbeta. Han ville arbeta eftersom han hade svårigheter i skolan och för att han ville hjälpa till med familjens och sin egen försörjning. Han arbetade i en bil- och motorcykelverkstad. I tonåren började Paco hänga mer på gatan, träffade folk som var inblandade i den beväpnade konflikten och drogs med i en liga som tog del av den.

6 Resultat

Nedan presenteras resultatet av intervjuer och observationer. Respondenternas namn är fingerade. Först presenteras huvudfynden därefter redovisas materialet under sex olika rubriker.

6.1 Studiens huvudfynd

Medlingen har uppfattats som en motsats till det retributiva rättssystemet och gett dem en ny chans. Den har upplevts som positiv och förändrande. Medvetenhet och empati har utvecklats vilket bidragit till tanke på offer och samhälle. Det centrala är förlåtelsen som en huvudkomponent i restaureringen. Restaureringen syftar både på individen och samhället. Medlingen har haft effekt på värderingar, moral och beteende och framtidstro.

Samhörighet och stöd har visat sig vara viktiga i möjliggörandet av förändring. Denna trygghet har respondenterna erhållit i medlingssammanhanget. Två teman som löper genom studien är omtolkningar av respondenternas förflutna och nuvarande liv och betydelsen av att tro på Gud.

6.2 Det kriminella livet

Två av respondenterna berättar att de haft båda sina föräldrar närvarande. De andra har haft dålig kontakt eller ingen kontakt alls med sina fäder. Alla uttrycker en saknad över detta, de talar dels om en emotionell saknad att bli övergiven och dels om ekonomiska svårigheter. När Carlos var tre år lämnade pappan familjen för en annan kvinna, han fanns dock kvar med ekonomiskt stöd men ville inte ha någon djupare personlig kontakt. Juan har aldrig känt sin pappa, han vet inte ens vad han heter. Hans mamma lämnade över uppfostran av honom till en familj som han inte kom bra överens med och som ofta straffade honom med hunger.

Av de sju respondenterna avviker Julio mest då han gick med i gerillan som barnsoldat redan vid tolv års ålder. Hans kriminella karriär började tidigt med bakgrund av att den stora familjen inte hade ekonomiska problem och skickade honom till gerillan för att bekämpa orättvisor. Han uttrycker själv att första steget på den kriminella vägen var att hans föräldrar inte hade möjlighet att låta honom studera. Hälften av de andra respondenterna började tidigt med drogmissbruk, redan i förpuberteten förekom sniffning och tunga droger som kokain. Detta blev också infarten till de kriminella gängen. Flera anger känslomässiga skäl till att de hamnat i kriminalitet, det handlar om sorgsenhet, leda och brist på motivation. Vrede och hämnd för utsatta och mördade familjemedlemmar nämns också. Efter inträdet i det kriminella livet fastnade alla allt djupare, flera talar om begäret att ständigt vilja ha mer. Två försökte ta sig ur men lyckades inte. Pablo berättar att han försökte lite i taget men att det var svårt på grund av hur andra människor som visste vad han hållit på med behandlade honom. När han fick jobb försökte han lämna sitt sammanhang men visste inte hur man levde på något annat sätt och misslyckades igen. En av männen levde ett dubbelliv, å ena sidan medlem i ett kriminellt gäng som sysslade med droghandel och beställningsmord, å andra sidan studier och bra relation till sina föräldrar, familjen fick reda på detta när han greps för ett brott.

För fyra av respondenterna är den rådande konflikten i Colombia bakgrund och anledning till morden. Morden utfördes under order, två av dem berättar att de inte kände något vid

utförandet, det var en order som skulle uppfyllas, det skulle bara göras. Den tredje, Julio, berättar osammanhängande om ett mord han tvingades utföra på en vän. Hans överordnade tvingade honom att döda och sedan röra vid kroppen. Detta är det enda av sina nästan 20 år i gerillan han för oss beskriver känslösamt. Den fjärde beskriver känslan att döda samtidigt som han intensivt skakar på ena foten:

Vi gick in ett hus och hämtade en man, vi gjorde hemskheter, han hade tre döttrar och vi dödade honom framför dem. När man gör något sådant, det svåraste är den sista blicken man får av personen, det är en väldigt speciell blick, en vädjande blick. Och det sista uttrycket av dennes röst är ett "Ahh..." som om han drog en lång suck, så gjorde han.

Vidare berättar han att man efter ett tag inte tänker på sådant längre, man blir tränad att döda och man börjar gilla det. Två andra förklarar även de en tillfredsställelse av att döda.

När jag gjorde det... du vet, den som inte dödade blev dödad. Ärligt, första gången jag gjorde det så var det som ett nöje för det här kriget, mellan gerillan och paramilitären är väldigt, väldigt rått, väldigt blodigt. Och en ilska som underhålls.

De andra tre gjorde det av mer privata anledningar. Ricos motiv var hämnd för tre mördade familjemedlemmar. Enrique talar om självförsvar, att döda eller bli dödad var en tidsfråga och han letade upp en fiende. Pablo nämner ett mord vid 17 års ålder och några år senare ett mordförsök. Inget specifikt motiv anges, men han berättar om sin vilja att få makt och respekt. Makt tas upp av ytterligare en person, han och några vänner kunde leta upp hemlösa för att döda dem. Det gav honom en adrenalinkick, och dödade lusten att döda, efteråt fick han en känsla av lugn och makt. En annan maktaspekt är att brott och utförda mord ingett respekt, både från folk på gatan av rädsla eller inom sin organisation i form av att klättra i rang.

6.3 Upplevelser av medlingen

Medlingsprogrammet PAS startades år 2004. Tre respondenter var med i första omgången. Tre har deltagit i medlingen under år 2007 men i olika omgångar och en avslutade medlingsprogrammet i september 2008. Tre av deltagarna har mött sina direkta offer. Alla deltagare upplevde medlingen som positiv och förändrande. De beskriver hur viktigt det har varit för dem att få tala om vad som hänt för att själva kunna förstå vad de gjort, varför och hur deras uppväxtvillkor påverkat deras kriminella handlingar.

Det handlade alltså inte om pengar utan om en känsla av hat som växte vid mordet av min farbror och ökade vid mordet av min kusin och kulminerade vid mordet av min bror. För jag såg när de dödade min bror, jag såg dem springa iväg och jag fick lyfta upp hans döda kropp. I vilket fall har jag genom projektets gång förstått att det inte bara var mordet på min bror utan en serie av händelser i min ungdom som markerat mitt liv på ett negativt sätt som fick mig att döda andra personer och lugna denna känsla av hämnd.

Två av dem understryker vikten av att få berätta sin historia och känna att någon verkligen lyssnar. Två andra berättar att det var känslösamt och att de grät som barn, en av dem förklarar att han inte kände något tidigare men att han genom att berätta sanningen började känna, att berätta sanningen blev att leva i verkligheten och ett personligt möte med sig själv. Han skrattar och säger att PAS var "en jättehäftig upplevelse!" Även Paco nämner att ha en plats där man kan säga sanningen som värdefull. Rico menar att det som var bra med PAS var

att inte bara var ord utan handling. Under de tillfällen vi själva suttit med i medling har vi upplevt det som väldigt öppet. Från början har några av deltagarna varit tysta men allt eftersom har alla självmant berättat om sina erfarenheter och gett sig in i diskussioner. I berättelser om vad de varit med om är de ofta mycket personliga men noga med att inte lämna ut andra som tillhört samma kriminella grupp. Under sessionen med förlåtelse som tema diskuterar man bland annat integritet, hur man gör med sina känslor, vad förlåtelse innebär och huruvida förlåtelse handlar om att glömma, vilka man ska förlåta och vad man kan förvänta sig av sina offer. Man talar också om makt och om olika kontexter. Gruppen jämför medling med sina upplevelser av rättsystemet. De menar att lagen och behandlingen av kriminella inte söker förlåtelse, utan snarare att det retributiva systemet ökar hämnden. Detta är även något som flera av respondenterna tar upp, rättsystemet binder interner till kriminalitet medan medling handlar om frigörelse och resocialisering. En av dem förklarar att det är något nytt, för i Colombia så sätter man hårt mot hårt eller flyr, man ber inte om förlåtelse.

Det som satte sin prägel på mig med programmet var att fängelsesystemet kan resocialisera en person på det ytliga planet men inte inombords. För det finns personer här inne som förändras på utsidan men inte i deras hjärtan. Varför? Därför att en person kan tillhöra ett kriminellt gäng här i Medellin men det bryr sig inte domaren om, inte heller psykologen här på fängelset. Det som intresserar dem är att de ska betala, sona för sitt brott och sedan komma ut. Men idén är inte att komma in här och komma ut densamme.

PAS har för alla respondenterna förändrat synen och tankarna på deras offer. Ingen av dem tänkte särskilt mycket på offren innan. De beskriver att när man avskyr någon så tänker man inte på den andre, att rastlöshet och förolämpningar tar över och att när man får en order så utför man den bara. Inte heller Juan tänkte på specifika offer men var medveten om att den grupp han tillhörde var orsak till många människors smärta. Paco är en av dem som träffat sina direkta offer, i början brydde han sig inte om dem och deras situation men efter att ha börjat tala med offren under medlingen blev tankegångarna annorlunda. Under sina år i fängelset har han börjat tänka, han har nu en norm att följa och det faktum att han har en egen familj som han värderar högt har hjälpt honom att även tänka på offren och deras familjer.

Jag visste vad jag gjorde innan rent praktiskt, men nu vet jag med en annan utgångspunkt vad jag gjorde. Med bakgrund av en militärisk mentalitet skötte jag mitt ansvar då, att lyda order. Det jag har gjort är att lämna ifrån mig det ansvar jag hade gentemot mina överordnade, jag saknade en mer öppen kunskap

Carlos berättar om sin förändring i medlingen:

Idag ser jag brotten som de största misstagen jag gjort i mitt liv. Folk som jag varken kände eller hade gjort något berövades sina liv. Och nu, tänker jag på familjerna, på barnen jag lämnat att bli föräldralösa. Idag tänker jag på familjerna men tidigare brydde jag mig inte.[...]Det är klart att Árbol Sicómoro har varit del av denna förändring. Árbol Sicómoro gjorde att jag grät floder, jag grät som ett barn. När vi började behandla teman som förlåtelse och när vi började behandla teman som ansvar... Jag är föröware, å andra sidan är jag offer för livets omständigheter, jag är offer för samhället och kulturen i vilken jag växte upp. Å andra sidan har jag gjort mycket dumt. När man verkligen inser vad det är man har gjort. [...]Jag önskar jag kunde restaurera dem, jag drömmer... jag är rädd för att de barn jag har berövat deras pappa ska bli som jag. Att eftersom jag dödat deras pappa ska de vilja hämnas, vilja döda. Jag är rädd för att de ska tänka dessa tankar och att jag är skyldig till det. Det är inte bara så jag tänker utan det är en realitet.

Jag är uppväxt på gatan och om någon dödar min pappa kommer jag vilja hämnas. Det är så det fungerar. Men som sagt så skulle jag vilja träffa dem. I vilket fall kan en förändring i attityd förändra mycket annat.

Juan har inte träffat sina direkta offer men delar med sig av hur det var att vara med i samma medlingsomgång som en paramilitär som skulle döda honom. Under medlingen fick de chans att tala och be varandra om förlåtelse. Alla berättar om att de tänker annorlunda idag. Det som lett fram till tankar på offrets familj och vilja att be om förlåtelse beskriver Rico som en medvetenhet, att han kunde identifiera sig med andras sorg och smärta. Flera av dem berättar om att känna förtroende och kunna ta ansvar för det man gjort, Juan talar om hur han tagit ansvar på olika sätt:

En annan del är att jag orsakade våld i mitt område, orsakade våld genom den organisation jag tillhörde som var mot paramilitären och vi som var med gerillan tog ofta till vapen. [...] Men det, på riktigt är det mitt fel, de sår jag lever med på grund av det har också gett många andra människor sår.

Enrique är undantaget i gruppen då hans tankar på offret är oförändrade. Han uttrycker att eftersom det handlade om en fiende känner han ett lugn för sig själv och sin familj då hotet från fienden han dödat nu är utplånat. Han ger också en bild av att försoning inte är lätt.

Det var så mycket här mellan oss men skulle det vara så att den personen skulle haft möjligheten att delta i ett program så som jag gjort så kanske det hade funnits en möjlighet till dialog, till förlåtelse. Men personen i fråga är så pass negativ, så dålig som vi säger här, att om han fortfarande hade varit vid liv hade jag behövt passa mig när jag kom ut härifrån eller behövt göra det jag gjort. Det är mycket svårt, det finns fiender som är svåra att försonas med. Det har varit svårt för dem med, de kan ha växt upp i våldsamma hem med droger och varit barn med kniv. Så det vet inget annat, har inte sett något annat.

Övriga sex har börjat tänka på ett nytt sätt och har fått en ny förståelse för de brott man har begått. Carlos berättar att han inser vad han verkligen har gjort, numera tänker han mycket på barnen som berövats sina fäder och är rädd att de ska vilja hämnas och döda precis som han har gjort. Även Rico kontextualiserar och menar att offren inte bara är en familj utan det handlar om att skada ett helt område. Julio menar att om man tar livet av en person så tar man livet av flera och att man dödar inte bara med vapen och utan moraliskt och spirituellt. Genom PAS och Manos por la paz⁵⁶ fick han möjlighet att be om förlåtelse offentligt på nationell nivå. Han säger att han inte vet hur många hans offer är, tittar upp i taket och blir tyst.

Internerna beskriver förlåtelse på två nivåer, dels individuellt och dels på ett mellanmänniskligt plan. Förlåtelsen handlar både om att söka och ge. Pablo talar om processen som startats genom PAS som handlar om att reparera och vilja bli en bra vän och samhällsmedborgare. Det började med honom själv, att han förlåtit den person han var, sedan kunde han förlåta andra.

Jag var tvungen att tag i saker från mitt förflutna. Att pappa stack och inte gav mig nåt, att min morbror som hjälpte mig mycket mördades när jag var åtta år, och sen mördades en till morbror när jag var 22, han var också en person som brydde sig mycket om mig.

⁵⁶ Organisation inom fängelset bestående av gerilla och paramilitärer som använder medling för att nå fred.

Det var saker som gjorde mig illa och hård, det gjorde att jag också ville skada andra personer och samhället, ge igen liksom. Det låg djupt inom mig, alla dessa tuffa minnen. Jag började tänka mer på att förlåta de som gjort mig illa.

Julio blundar när han talar om att be om förlåtelse. I och med medlingen blev han tvungen att ta itu med sitt förflutna och den han varit helt och hållet. Juan känner sig restaurerad och att han skulle kunna be offren om förlåtelse, det skulle vara den kompletta restaureringen. Han tror att offren fortfarande är sårade, att de inte kunnat öppna sig än och därför inte vill tala med honom. Han har däremot bett sin familj om förlåtelse. Rico känner sig också restaurerad som person och har haft möjlighet att be personer han gjort illa om förlåtelse, han berättar att de hörs på telefon. Alla utom en tycker att de på ett eller annat sätt tagit ansvar för det de gjort, det handlar om att erkänna vad de gjort, för sig själva och för andra. Det handlar också om att förändras, försöka bli en bättre människa samt att ta ansvar för vad man gjort genom att ta kontakt med människor man skadat. Flera av dem talar också om samhället i stort. En talar om att konflikten inte uppnår någonting och att han var tvungen att söka efter en annan lösning, att växla till fred och den sociala förändring som landet behöver. Paco anser att den generella åsikten är att i samhället ska allt restaureras med pengar vilket är viktigt men han tror också att det finns andra möjligheter att hjälpa, att bli emotionellt fri, han fortsätter:

Jag har sagt till dem offren, att jag inte känner mig fångslad, jag är här fysiskt men jag känner mig fri. Jag är visserligen inlåst här och betalar mitt straff men jag är fri. Jag har blivit kvitt mycket av det som jag hade med mig när jag blev inburad. Jag är alltså fri inne i mig som person, inte materiellt även om jag tycker att det också är viktigt.

PAS har haft effekt på alla respondenternas liv, vad de betonar att de tagit med sig från medlingen är individuellt. Pablo talar om konsekvenserna av våld, att allt han gör får positiva eller negativa konsekvenser, allt han gör idag är som att plantera för framtiden så han tänker sig för. Även Paco menar att ansvarsfullhet och konsekvensanalys varit viktiga lärdomar, hur man är mot andra och försoning. Andra insikter är att inte löna ont med ont, att göra en livsplan, att planera och tro på sig själv och att det bästa att ha med sig in i framtiden är kärlek och förlåtelse. Julio förbereder sig för att träffa offer och har lärt sig att han kan göra gott för samhället utan att ha pengar. För Enrique har PAS varit till hjälp med att ändra inställning, få nya infallsvinklar. Han tar också upp vikten av att umgås med goda människor som ger näring åt det goda i hjärtat.

Att sitta i fängelset är begränsande och om de var fria skulle de vilja göra mer. Två morddömda som träffat offer vill ha fler möten, att sitta i fängelse är dock deras fysiska ansvar mot samhället. De som inte träffat sina offer säger att de skulle vilja göra det. Två tror dock inte att deras offer vill tala med dem för att offren inte tror på deras genomgripande förändring och att de är uppriktigt ledsna. Pablo skulle vilja visa förlåt, att han förlåtit den personen han var men att offren inte fått en chans att göra upp med det förflutna än. Han tänker på den flicka som inte hade en chans att få njuta av att vara med sin pappa och som säkert undrar vem som dödade honom.

Att vara med i medlingsprogrammet har inverkat på allas liv. I vilken utsträckning de anger att PAS förändrat dem varierar. Några av dem började sin förändring innan PAS och programmet var således en del i deras förändring. Tre av respondenterna säger att PAS hjälpt dem, att det gett nya sätt att tänka, att det hjälpt dem att förstå, att det varit en metod som de kunnat använda sig av. Pablo berättar att han verkligen tagit PAS på allvar och säger vidare:

Alla kan se att jag ändrat mig och undrar vad som hänt.[skrattar] Hur har jag kunnat lägga av med drogerna? Och jag menar att det är för att jag har hittat en annan väg, jag har renat mig inuti och jag har ro i kroppen, det hade jag inte innan och kände att jag behövde drogerna. PAS har verkligen varit en förmån för mig, och det har startat en process i mig som handlar om att reparera.

Ytterligare två menar att de förändrats genom PAS, Julio säger att förändringen började i PAS, att där började han känna känslor och att det känns som att inget är omöjligt längre. Genomgående uttrycker männen att deras känslor ändrats, att tidigare inte klara av att känna sig ledsen och uttråkad, att de inte hade motivation, de talar om hat och rädslor. Efter medlingen talar de istället om behärskning, att få ett lugn, att kunna vila och känna sig fri och att känslan av hämndbegär avklingat. Två av männen uttrycker PAS som en del av sin förändring. Paco menar att det är tack vare PAS som han känner sig lugn, som en bättre person som har gjort en vändning 180 grader. Med hjälp av PAS och psykolog har han kunnat förlåta. PAS var väldigt viktigt och en hjälp men inte hela vändningen, idag fattas flera saker men han har tagit ett otroligt viktigt steg.

6.4 Självbild

Gemensamt för de sju respondenterna är att de tycker att deras moral och värderingar har förändrats. Enrique är den som utskiljer sig. Han säger att han håller på att förändras och har fortfarande problem med svarta, dåliga tankar. Våldet finns fortfarande väldigt starkt i hans tankar, han nämner att han skurit upp levande människor och vid ett tillfälle kallar han sig själv för sin mentala sjukdom, att han har mental turbulens. Hans förflutna följer honom även om han är lugnare och känner mindre ondska inom sig. Angående sina värderingar tycker han att han är mer ansvarsfull, planerar mer och har goda visioner. Även Paco och Pablo talar om ansvar som en förändring av sin moral. Pacos förändring märks tydligt, på gatan präglades hans moral av våld och ideologin att följa order. Idag är han koordinator för sin patio och arbetar i en kommitté för mänskliga rättigheter. Under sina år i fängelset har han börjat tänka, han har lärt sig att reflektera över situationer, känslor och sin familj.

På riktigt känner jag mig socialiserad, jag känner att jag har stor kapacitet med mitt liv som jag levit och att det från gatan och så... att jag har kunskap. Jag vill göra något för samhället, jag har lusten och hjärtat.

Pablo klargör att han har en ny syn på kvinnor. Han uttrycker sin förändring med säkerhet och berättar att det finns de som inte förstår hur han resonerar och därför behandlar honom illa men att det inte spelar någon roll då han vet att det är värdefullt för hans liv. Carlos säger även han att synen på kvinnor är en tydlig förändring, kriminella värderar inte människor, kvinnor är arbetare i hemmet och verktyg för att tillfredsställa mäns sexuella behov. Rico uttrycker sin förändring som positiv och progressiv, han är också säker på att den förändringen kommer påverka andra än honom själv då den kommer reflekteras i samhället, beröra hans sociala situation och familjesituation. Julio beskriver att han var osäker men nu har han lärt sig att värdera sig själv som person, förändringarna har också gett nytt beteende.

För gör man dåliga saker mot någon kommer det komma tillbaka till en. Min förändring började när jag började titta på mig själv, jag var tom. Om jag inte tycker om att han gör så mot mig så tycker den personen heller inte om det. Då blev det en konflikt. Jag tittar

efter vad problemet är så kan vi konversera, det lämnar inte rädsla. Därför ja, jag är inte våldsam längre utan för dialog. Det är en mycket häftig del!

Juan menar att man generellt i fängelset har låg moral och låga värderingar som stiger lite vid besök. Om sin egen förändring säger han att han har livsglädje och känner sig värdefull.

På frågan om deras sociala position var svaren mycket olika. Fem av dem nämner ökad status i och med varje brott, det handlar då om den kriminella kontexten de befann sig i. Pablo tar också upp andra människors rädsla och respekt för honom som kriminell. Två stycken som berättar mer om hur de har det nu tycker att positionen har höjts lite, för den ene beror detta på att han tror på samhället, för den andre att han nu inte tillhör missbrukarna utan de goda. Carlos å andra sidan tycker att den sociala positionen försämrats, att folk ser ner på honom efter brottet. För Rico var det annorlunda då han levde dubbelliv. Hans status steg inom den kriminella gruppen men i samhället ändrades den inte eftersom hans familj inte visste vad han sysslade med. Han beskriver också att han tidigare hade en splittrad personlighet med splittrad självförtroende, numera anser han att hans personlighet inte kan handla om materiella saker utan ha sin grund hos Gud. För Julio är förändringen av personligheten psykisk, materiell och spirituell. Nu konverserar han och för dialog om han har problem. Pablo anger att hans personlighet har ändrats till det bättre till 90 %, att det nu inte bara handlar om sig själv utan om andra också. Carlos säger att han inte bara tror utan att han vet att hans personlighet förändrats:

Jag älskade inte mig själv, jag hade inget självförtroende. När man är kriminell tror man att man är stark och mäktig men det är bara en falsk avspeglning från samhället. Man är inte värd något, men man tror mycket på sig själv. Folk som ser dig döda ser dig som en stark och mäktig... som en gud. Folket fruktar mig. I hjärtat är det tomt. Men vad gav det mig att folk fruktade mig? Vad gav det mig att folk respekterade mig? Det är inte värt det. Nu har jag personlighet, jag kan värdera mig själv.

Stora skillnader kan även ses på frågan om identifiering med brottet, att identifiera sig som mördare. Carlos säger att han identifierar sig med brottet för att det är något han gjort, han erkänner det. Juan menar att han identifierade sig tidigare med brottet:

Jag identifierar mig med brotten, med det som hänt, jag identifierar mig, genom hatet från andra personer. Alltså, om jag mötte någon... jag är... jag betydde aldrig nåt för någon så andra betydde inget för mig. Alltså, hatet, det identifierar jag mig med. Det hatet som jag kände för andra människor och det hjälpte mig att begå de brott jag begått.

Enrique kopplar också ihop sin identifiering med sina känslor och berättar om våldet med allvarligt ansikte:

[...]... lärde de oss hur man framkallar rädsla, hur man ska döda vilket fick oss att vilja göra det, att ha lust att göra det. Vi dödade utan att känna något, absolut ingenting. Hos oss fanns inte rädsla, den existerande inte. Jag skulle säga att jag identifierar mig med brottet, för jag gjorde det mycket och kände starkt för det, det var något jag levde med.[...] Jag håller på att lära mig att leva ett värdigt liv som en normal människa för det jag gjorde var inte normalt. Jag hade mycket psykologiska problem. Nu identifierar jag mig med goda människor och går deras väg. För om man ger våld får man våld tillbaka medan om man gör gott försvinner det onda och det är det jag jobbar mot.

Julio uttrycker en icke-identifiering och säger att han aldrig skulle kunna begå samma brott idag. Enligt Rico kräver identifikation med brottet att man tar ansvar för det man gjort, detta har han gjort nu men identifierade sig aldrig med brottet. Han ser inte sig själv som en del av problemet längre utan som en del av lösningen, impulser av våld har genom PAS bytts ut till att vara ett instrument för fred. Paco identifierar sig inte heller med brottet:

Jag identifierar mig inte med brottet jag gjort för att jag inte kände... alltså i grund och botten känner jag mig som en bra person, men jag har länge haft på mig en mask. Jag har gömt mig bakom den och gjort saker för att jag haft en mask. Men jag har fått plocka saker som funnits i mitt hjärta för att kunna be om förlåtelse. Först var jag tvungen att rensa inuti mig för att plocka av masken helt, det har gått exakt ett år sen jag mötte mina offer och nu kan jag ha ett nytt beteende. Jag är här för ett brott jag har gjort, helt klart, men jag identifierar mig inte med det, jag identifierar mig med det nya jag har.

Pablo tvekar innan han svarar men säger sen att han inte identifierar sig som mördare, hans brott är ett misstag han begått i sitt förflutna, hans identitet är en förändrad, renoverad människa som vill arbeta för samhället.

6.5 Vardagsliv och nätverk

Fyra av de sju respondenterna har likartade vardagsrutiner. De går upp vid fyra på morgonen och ber, därefter tvättar de sig. Halv sex möter de upp sina bröder för bön fram till klockan sex då de äter frukost. Varje patio räknas in och efter detta träffas de i kapellet. I kapellet finns ett teologiskt institut där man kan studera personlig utveckling, etik och värderingar. Mitt på dagen brukar de fira gudstjänst och på eftermiddagen finns en ledarskola.⁵⁷ En av respondenterna läser in sin gymnasiekompetens, i övrigt äter de, vilar, tittar på TV eller arbetar vid datorn. De flesta har fasta sysslor och ansvarsområden, en av de morddömda jobbar till exempel med reparativ rättvisa och koordinerar de olika pationa för att behålla goda relationer och informera. Han är även sportkoordinator på Bella Vista. Vid fyra ska man vara tillbaka i sin patio igen för inräkning och inläsning i korridoren. I patien tränar de, spelar fotboll, ser på nyheter, läser och ringer till familj eller vänner. Alla har sina egna plastskålar och bestick och hämtar maten i *bongon*. Maten består alltid av ris och bönor, ibland får de potatis, sallad, spagetti, korv eller segt kött. De flesta äter sin lunch vid strax efter tio och middag vid tre på eftermiddagen.

Skillnaderna mellan kapellet och livet i patio är stora. I kapellet är allting rent och hela tiden i ordning. Vi har observerat att stämningen är vänskaplig med ryggdunkar, uppmuntran och skämt. Männen som har tillstånd att vara i kapellet är ordentligt klädda, tar tandtråd varje dag och bemöter oss med respekt. Att gå in i en patio är att gå in i en annan värld. Här grupperar sig männen, många är smutsiga och påtända eller berusade av *chamber*⁵⁸ som de själva brygger. Fängelset består av cement, på vissa ställen målat i vitt och blått, och av galler. Ljudnivån är hög i princip dygnet runt och ingenstans kan man vara helt för sig själv. Carlos berättar att tidigare gjorde han vad han ville utan att ta hänsyn till någon annan, det är något man inte kan göra härinne. Fängelset får dig att mogna och gör dig till en bättre eller sämre person. Paco berättar att det var svårt att komma till fängelset, han var ung och det fanns de som satte sig över honom och hans liv. Konflikter och problem från gatan följer med in i

⁵⁷ Utbildar medlemmar från kapellet för att de ska föra vidare kunskap till den patio/korridor de är ansvariga för, handlar om moral, det goda livet och kristna värderingar.

⁵⁸ Sprit som internerna brygger på potatisskal.

fängelset. En av respondenterna skildrar stämningen i pation som att alla är ungefär likadana vilket gör att de tittar på dig på ett dåligt sätt, puttar en, tar ens mat och muckar.

När man kommer till fängelset får man köpa en plats av pations ledare, den som inte har råd börjar på golvet. I korridorerna är det kvavt och inget dagsljus når in, de flesta cellerna har lågt till tak då man på grund av platsbrist bygger ytterligare en cell ovanpå. Vissa sover tre personer i en cell på cirka fyra kvadratmeter och äger ingenting medan andra har egna celler. Ledarna för pation har ofta celler som ett stort rum med TV och andra bekvämligheter. En patio är präglad av hierarki och korruption, de är olika stora och vissa är helt avskilda från andra i fängelset. De två största består av cirka 1200 interner med 120 i varje korridor. På lördagar är det mer avslappnat i och med männens besöksdag, söndagar är annorlunda då det innebär besök från kvinnor. Kön ringlar sig långt utanför fängelset då drygt sextusen kvinnor, mödrar, döttrar, fruar och prostituerade väntar på att få komma in. Carlos beskriver den annorlunda stämningen när det kommer kvinnligt i fängelset, hur alla lugnar ner sig och gör sig fina. Man känner den feminina doften, hela atmosfären förändras.

En av respondenterna är i kapellet ibland. Han beskriver det som bra dagar, att det känns som att gå till universitetet. Dåliga dagar är när man måste vara kvar i patio för där finns inte så mycket att göra. Han börjar varje dag med att tacka Gud för att han lever, att han kom in i fängelset så att han fick en ny chans, han ber också för dagen som är lång och fylld av fara. Om han är kvar i patio läser han och hänger med andra, men det är svårt då de är från olika klasser och nivåer. Han försöker leta upp en god människa att tala med. Efter kvällsmaten kommer den svåraste tiden på dygnet eftersom det inte finns några rutiner. Han kan tvätta, städa och omringa sig med bra folk, andra kan droga sig och låta tiden gå på så sätt. Pacos dag börjar klockan sex med en lust att leva och att jobba. Han tillbringar dagarna på kontoret för mänskliga rättigheter som har stöd från flera instanser och arbetar för att även få stöd från borgmästaren. Han försöker dagligen vara upptagen med saker och driver på nya projekt, att hålla igång tankar gör att han mår bra. Ytterligare en annan av männen har lite andra dagsrutiner då hans patio är självständig och skild från andra delar av fängelset. Han tvättar som sin fängelsesyssla, i övrigt är han mest med de andra grabbarna i sin korridor, ibland ställer de upp med ett fotbollslag och möter då interner från andra pation.

Samtliga respondenter har begått mord men kan även sitta inne för andra brott. Deras strafftider varierar därför mycket. Domarna har en spridning från 11 till 45 år. Fem av dem har blivit dömda till minst 29 år. Ingen kommer däremot att sitta inne så länge då de colombianska lagarna har generösa straffreduktioner. Genom en reform 2001 kan straffet reduceras för dem som är skötsamma, arbetar och studerar i fängelset. Fysiskt är respondenternas strafflängder upp till 19 år. Den som varit kortast tid i fängelset har suttit ett år, den som har längst kvar får vänta cirka 13 år på sin frigivning.

Internernas nätverk är uppdelat i innanför och utanför murarna. Sex av dem har kontakt med sina familjer. En av dem anger att det är den enda kontakten han har med världen utanför. Hälften av dem får regelbundet besök och en av dem berättar också om sina permissioner då han träffar familjen, i övrigt sköts kontakten per telefon. En av männen har fortfarande lite kontakt med en kvinna han var tillsammans med. En annan beskriver sin familj som trasig, hans mamma är sjuk och kan därför inte besöka honom. Han har en son som han haft kontakt med de senaste fem månaderna och han har fortfarande lite telefonkontakt med mamman men då hon har nytt sällskap känns detta inte riktigt som hans familj. Två av respondenterna har

alltjämt kontakt med gamla vänner, den ene nämner några han pluggade med och en före detta chef, den andre har kontakt med vänner som fortfarande är aktiva i konflikten, men tydliggör att kontakten är på ett annat sätt nu. Den person som inte har kontakt med sin familj förklarar att det beror på att familjen är internflyktingar och att det är svårt att hålla kontakten. Han berättar att han har fem barn med fem olika kvinnor, ett barn nämns specifikt som idag är åtta år men som han inte sett på nästan tre år.

Om kontakterna i fängelset nämner fem av respondenterna att bröderna är viktiga kontakter. Pablo är en av dem med större nätverk:

Jag är ju nära dom som är som bröder, de som också tror, de är mina kontakter. Andra är mina vänner som jag fått här, jag försöker vara bra exempel för dom och hur man kan bygga upp sig som människa. Andra kan vara som... ja... de som jobbar med ITM⁵⁹, psykologer, de som jobbar med juridik, folk som... liksom... har en vision om ett bättre liv. Jag försöker hålla mig till dom som reflekterar och är bättre än jag själv så att jag kan lära mig, de som kan ge mig nåt för att mogna mer och bli bättre.

Tre av dem säger att det är lätt att bli vän med folk i fängelset. Juan berättar att han har mycket kontakt med gerillan som bor i samma korridor som honom och en annan berättar om att hans pappa kidnappades för några år sen, med hjälp av sina kontakter i fängelset kunde han hålla förhandlingar med gerillan i fängelset och pappan släpptes efter 15 dagar. Julio som varit kommandant i gerillan berättar att hans titel har gett honom många fiender, i början var han rädd hela tiden och hade fyra fem personer som alltid vaktade honom, idag har han tilltro till folk. Han tycker att han har mycket kommunikation, relation och kontakter med paramilitär som var hans fiende, med "vanliga" kriminella och andra gerilla. Enligt honom har hans relationer förändrats vilket har mycket att göra med att han nu har förtroende för andra människor. En annan omtalar sin förändring i termer av att han lärt sig människors värde. Han hade tidigare svårt att närma sig folk och var rädd för att tala men är nu mer öppen. Det finns fortfarande stunder av fruktan men hans relationer har blivit bättre. Tre andra anser att deras relationer och kontakt med familjen nu är bättre. Enrique menar att en stor förändring är att han brutit kontakten med onda människor som gör onda saker.

De jag känner här inne är kriminella och de har jag dragit mig undan ifrån. Annars har jag mina bröder här och de personer som sysslar med goda ting i fängelset, de som har goda tankar och inte håller på med droger, cigaretter eller alkohol. [Rynkar på ögonbrynen] Jag har slutat med allt sådant under året som gått. Jag ber Gud att hjälpa mig. Jag är en ensamvarg, jag talar inte med andra för konversationen är inte så intressant. De talar om att de dödat eller rånat eller att de ska göra dåliga saker när de kommer ut och det intresserar inte mig. De talar om att döda för att en halskedja eller en klocka.

Detta är något som gäller för alla, en del har fortfarande kontakt med gamla vänner och kriminella tillhörigheter men tydliggör att de inte längre är en del av detta och de har alla skapat nya kontakter.

59 Psykologer/arbeterapeuter som arbetar praktiskt, finns också utanför fängelset och kan hjälpa före detta interner med mikrolån och träning.

6.6 Religion som förändringsfaktor

Alla respondenterna nämner upp Gud i intervjuerna. Däremot tar tron på Gud olika stor plats i deras liv. Två stycken talar övertygade om sin tro på Gud, de har varit troende i fem respektive sex år. Rico tror inte att det går att förändra människor från humanistiska, sociala eller kulturella koncept, men genom bibeln kan man förstå vad förlåtelse verkligen är. Han har försökt själv flera gånger men ramlat tillbaka i gamla spår. Det som inte skolan, psykologen eller fängelset gjorde för honom gjorde Gud. Idag känner han sig i fred med Gud, han är lugn och känner inte avsky för någon och hans personlighet har orienterat sig mot den etik och de värderingar som finns i bibeln. För den andre är tron på Gud något som ger honom mycket glädje i fängelset. Det första mötet Gud var i samband med medlingen och utan den upplevelsen tror han inte att han skulle ha kunnat gå vidare, lugnet han fick gjorde att han kunde fortsätta framåt. Även om samhället stöter bort honom så har han alltid Gud. Gud är också den som hjälper honom att resa sig upp igen när det är tungt i fängelset och det är tron på Gud som är hans hopp inför framtiden. En tredje respondent säger sig själv inte vara religiös för det är något man skapar. Han beskriver sig själv som en ateist som nu är kristen. Vid ett tillfälle i fängelset fick han en mordorder på sig och blev överfallen med kniv. När kniven trycktes mot hans hals bad han till Gud att ”om du verkligen existerar, om du vill är jag din”. Hans tro började dock i samband med PAS. Han talar om Gud som något naturligt och att han inte är rädd längre, han talar med Gud när han behöver något. Han är inte lika säker som de andra två och säger att han söker efter Gud men att han är medveten om sina mänskliga sidor.

Fyra av de morddömda har religiös bakgrund, två av dem växte upp i katolska familjer men religionen hade ingen större betydelse. En förklarar att han aldrig gillade att gå till kyrkan och bekänna synder, han är inte en person som bara överlämnar sig, däremot har han sett vad som är positivt i religionen. Idag dras han mer till evangeliska kyrkor än katolska och ber varje dag. Den andre mannen menar att han har levt ett religiöst liv såsom många kriminella gör, att använda sig av ikoner och bilder för att be om beskydd. Idag ser han det som egoistiskt. Han säger att hans religion med Gud har lett till att hans personlighet och värderingar ändrats, en förändring som började för två år sedan.

Här började jag dricka chamber som är en typ av hembränt som görs i fängelset. Jag rökte marijuana och konsumerade perrico⁶⁰. Jag var fruktansvärt uttråkad och rastlös, här kunde jag inte göra nåt av det jag ville göra. Min flickvän stack med en annan kille och det gjorde mig rasande. Jag hade så långtråkigt och började jobba med hantverk men inget var jag nöjd med, jag ville ha droger.[...] Det enda jag hade var drogerna. Det fanns inget i min cell, jag hade inget annat. Jag kände inte hunger, jag ville inte göra nåt. Till slut bestämde jag mig för att söka efter Gud.

För Carlos började det religiösa livet i tonåren. Det fanns en kyrka i hans område som han började gå till eftersom han gillade den edukativa delen, han kände att han behövde förändras och bli en bra människa. Han blev kristen men tappade sedan fokus vilket ledde till återfall i droger, han började stjäla kyrkans pengar och sålde marijuana utanför kyrkan. Numera räknar han sig som kristen igen och tycker att tron på Gud är viktig, ett hopp och ett stöd. Den siste respondenten trodde på Gud som barn, han gick till mässan med sin familj på söndagar. I början av tonåren gick han emot Gud på grund av bitterhet då han upplevde Gud som orättvis. Han bytte ut Gud mot pengar och materiella saker.

⁶⁰ Kokain som sniffas.

Det är tre månader som jag försöker hitta Gud, men det är svårt. Det är svårt med tanke på min barndom och det våld som jag var omringad av. Så... på tre månader kan man inte finna Gud men det går framåt. Fast jag haft svårt med mina svarta tankar, dåliga tankar.[...] Men det jag letar i Gud, det jag funnit hittills är så stort att jag lärt mig att härda ut och att inte bry mig. Jag har lärt mig att tolerera. Jag ser saker på ett nytt sätt, annorlunda. Jag försöker lösa saker genom dialog eller så sänker jag bara huvudet och går därifrån. Men det är svårt.

Många av dem hänvisar till PAS som en plats där de förändrades och började tro eller utvecklade sin tro. En säger att PAS hade ett kristet perspektiv och en annan refererar till två berättelser i bibeln som handlar om förlåtelse och att ge tillbaka till dem man skadat. Vid första medlingssessionen vi observerar frågar en av deltagarna om religionens betydelse, ledaren svarar att han själv är kristen men att medlingen är ett socialt arbete och att respekten för varandras olikheter är grundläggande. Bibeln kan användas som utgångspunkt för att tala om exempelvis förlåtelse och används då som underlagstext för samtal i gruppen. Under de sessioner vi deltagit används inte bibeln och enda gången Gud nämns är när de gemensamt diskuterar talesättet "Gud är den enda som förlåter".

6.7 Framtidsutsikter

Alla var tydliga med att de hade drömmar för framtiden men skiljer sig i övertygelsen om drömmarna kan uppfyllas. Rico är en av dem som är säker, han har tänkt på en livsplan länge där grunden utgörs av att vara ärlig, gå med Gud, fortsätta sin universitetsutbildning, köpa lägenhet, gifta sig med fästvän och bilda familj. Han vill också jobba med ungdomar och utveckla sin karriär. När han kommer ut ska han också arbeta mer med reparativ rättvisa. Paco har många drömmar och förhoppningar, en del är redan igång som att ha en familj, men han skulle vilja ha mer tid för dem, jobba och studera. Enriques dröm är att kunna hjälpa barn på gatan att inte hamna där och hjälpa dem som redan är där. Han återkommer hela tiden till sin vilja att hjälpa fattiga och ska vid frigivning leta efter en institution som kan hjälpa honom:

Våldet föds i hunger, jag har själv upplevt det. Det finns folk, bra människor, som har fru och tre barn som letar efter jobb men aldrig får något och hela familjen dör av hunger. Och så kommer någon och säger att det finns några påsar att lämna... klart man gör det för pengarna. Från denna man kommer tre barn som sedan också kommer att hamna i våldet. Därför skulle jag vilja hjälpa, räddar man en familj så räddar man även flera andra. Det är min dröm, min vision.[...] . Jag vill jobba gratis men ha så att jag klarar mig. Jag vill inte ha pengar för jag vill restaurera, byta det onda jag gjort mot något gott. Jag vill inte ha något i utbyte utan bara få det där lugnet, friden inombords. Det skulle räcka.

Under intervjun upprepar han att det är svårt i fängelset och att han oroar sig för de år som är kvar och hur det ska gå. Det han tänker på mest är den ekonomiska situationen, vid frigivning kommer han att vara fattigare än innan och måste börja om från noll. Han är rädd att tvingas göra det han gjorde tidigare för att överleva. Julio uttrycker också oro för framtiden. Dels för sin mamma som kanske dör, det är en stor sten i hans hjärta. Han beskriver också sina många fiender som väntar på honom, vid frigivning har han inte en peso, inte ett vapen och var ska han ta vägen? Julio vet inte vad han kan förvänta sig av framtiden då det känns som att de kommer döda honom, och om de kommer att försöka gör det kommer han att vilja försvara sig hur kristen han än är. Den stora drömmen är att få träffa sin familj igen som han inte sett på nästan 30 år, och sina barn, andra drömmar är att jobba och att ha en gård.

Vid intervjutillfället har Pablo cirka två veckor kvar till frigivning. När han talar om sin framtid ler han med hela ansiktet och talar snabbare. Han drömmer om att köpa ett hus för att kunna vara där med sin familj och att ha en gård för att hjälpa folk att blir drogfria och bygga upp sitt liv igen. En annan dröm är att ha en egen familj. När han blir fri ska han jobba på en släktings företag. Han vill fortsätta studera och jobba i ett socialt fotbollsprojekt med barn och ungdomar som är indragna i droger. Han talar om sin framtid med flera möjligheter men är också medveten om att det inte är lätt:

... när man lämnar fängelset stänger många dörrarna för folk tror inte på en. De säger att man kommit från fängelset och det är hela ens CV, att man är smutsig och skadad för livet.

Juan har många drömmar, den grundläggande är att komma ifrån fängelset, sedan vill han studera och ha en familj, den som han aldrig har haft. Han talar om att få ta ansvar för en familj, och att älska dem. Han vill vara ett exempel för sin son och kunna motivera honom. Han drömmer om att starta en kristen verksamhet i framtiden och förklarar att hans drömmar bytts ut, tidigare handlade drömmarna bara om att omge sig med kvinnor, ha pengar och klä sig snyggt. Juan har många år kvar på sitt straff och skrattar osäkert när han talar om att skaffa familj. Han berättar också att han vet att det finns en man som väntar på att han ska komma ut så att han får döda honom. Även Carlos drömmer om fru, barn, ett arbete, att ha ett liv. Han anser att livet är avbrutet för tillfället. Han vill i framtiden träda fram inför sina offer och be om förlåtelse. Vad han ska göra vid frigivningen är ”seklets fråga”, han har inte funderat på det så mycket eftersom det är så långt borta men livsprojektet är att ha bra relationer.

Fem av de sju respondenterna svarade på frågan om vad de lärt sig under sin tid i fängelset. Juan menar att fängelset gjort honom mycket illa, att det finns mycket dåligt som han lärt sig, så det viktigaste han lärt sig är att inte komma tillbaka. Han nämner också att han lärt sig att inte lyssna på grupperna som samlas för att tala om döden, planerar rån och mord, och som bara driver runt. Även Pablo tar upp att det spelar roll vilken typ av människor man omger sig med. Vidare talar han om att vara klok, försiktig med hur man talar och uppför sig samt att ha respekt för andra personer. Annat som respondenterna tar upp är värdering av positivt ledarskap, att det finns folk som föds till ledare och att man ska använda det positivt och inte negativt som förut. Att mogna och bli en man är en annan sak som fängelset lärt dem. Julio har utvecklats mycket sen han kom till Bella Vista, han har bland annat lärt sig att läsa och räkna. Han har lärt sig nya hantverk och berättar stolt om sin vilja att lära sig och att han har cirka 20 diplom från fängelset. Han har också fått ny kunskap genom olika program om bland annat alkoholism och drogmissbruk.

Tre av respondenterna säger att de har väldigt bra stöd från sina familjer. En av dessa nämner också stödet från vänner som också hoppat av det kriminella livet och stöd från de andra i kapellet, sina bröder. Ytterligare en nämner bröderna som sitt stöd, han har många som stödjer honom moraliskt. En har två personer i sitt liv, sin sjuka mamma och sin mentalt handikappade syster. Han beskriver mamman som sitt största stöd men familjen innebär också ett stort ansvar. Två av dem har ingen stöttande familj, den ene har inte träffat sin familj på närmare 30 år och den andre säger att den enda han har är Gud. Behoven för att nå sina drömmar skiftar, två av respondenterna beskriver det ekonomiska som en avgörande faktor. En respondent svarar att det enda han behöver är att vara Gud trogen. Tre andra anser sig behöva kämpa och inte förlora fokus på sina drömmar. Juan talar fokuserat om sin framtid:

För framtiden tror jag att jag måste jobba hårt för att få fram mer resurser, jag hoppas vid Gud att jag får ett bra jobb för det finns mycket grymhet därute. Vad jag behöver är uthållighet.[...] För mig är det mentala verktyget uthållighet, att gå på, göra det och kämpa. Som om jag har problem och vill döda någon... så är det bara att kämpa kämpa! Det har alltid varit så och de sex åren är alltid om uthållighet. Det finns stunder, absolut, som jag gråter i min säng. Jag gråter och tårarna trillar och, och allt sånt men jag reser mig upp igen och igen med kraft.

En av dem säger att han måste få ihop sitt liv och bli hel, en annan behöver uthållighet eftersom han vet att hans resurser är knappa, den tredje nämner att han behöver stöd från folk som har kunskap. Den siste säger att han har allt han behöver och att han på så sätt redan har uppfyllt sina drömmar.

7 Analys

Analysen följer de teman som introducerats i resultatkapitlet och redovisas här under sex olika rubriker med hjälp av tidigare presenterade teorier. Därefter påträffas studiens konklusioner.

7.1 Att stå för sina handlingar

Colombias konflikt är anledningen till morderna för fyra av männen, de andra var inte direkt indragna i konflikten men även deras situation var präglad av våldet de växte upp med, detta anser vi är ett exempel på hur outredda relationer mellan offer och förövare leder till icke-välmående som smittar av sig på omgivningen. Förhållanden i omgivningen är en extern faktor enligt attributionsteorin. För alla män finns konflikten i landet som den största externa faktorn, oroligheterna och våldet är i grunden anledningen till brotten. Fyra av dem har utfört sina mord på befallning, denna externa faktor innebär att det är lättare att inte se sig själv som ansvarig. Även mord som självförsvar är en extern faktor.

Enligt attributionsteorin känner sig en människa mer eller mindre ansvarig för ett resultat beroende på vad för mått denne utgår ifrån. Respondenterna tar upp ekonomiska problem vilket vi ser som en okontrollerbar anledning vilket gör det svårt att ta ansvar. Hälften av männen hamnade tidigt i drogmissbruk, detta är något man kan rå över till viss del, drogerna blev infarten till kriminella gäng och brottslighet men bottnade i dåliga uppväxtförhållanden och känslomässiga skäl. Samma situation handlar enligt Bandura om att självförmågan minskar när det emotionella välmåendet sjunker, flera talar om sorgsenhet och brist på motivation och att det fastnade mer och mer i kriminalitet. Att försöka ta sig bort från det kriminella livet handlar om självförmåga men också om omgivningen:

Och jag försökte ta mig ur det lite i taget men det var svårt. Många visste vad jag höll på mig och de tittade snett på mig, som en slashas. Och sen... kvinnorna gillade ju inte heller slashasar, då var det bättre med kriminella. Tjaa... därefter, vi fortsatte råna, råna en del affärer, mest snabbköp, för att kunna köpa droger, vi rånade rika studenter på deras plånböcker också. Men sen började jobba. I och med det försökte jag lämna mitt sammanhang och mina vänner, men då jag inte visste hur jag skulle leva på nåt annat sätt började jag träffa andra människor där som också höll på med droger, vapen, hade lösaktiga förhållanden och drack alkohol.

Egen oförmåga och förhållanden i omgivningen förklarar attributionsteorin med interna och externa faktorer. Mannen som citeras ovan anser att det i hans fall handlar om samverkan mellan dessa, hans egna försök att sluta var inte tillräckligt då andra inte hjälpte honom. Mead menar att hur vi värderar oss själva är beroende av hur andra uppfattar och bemöter oss. Eftersom mannen inte visste om något annat liv kunde han inte ta sig ur det själv, det handlade alltså om en kombination av brist på självförmåga och omgivningens spegling.

Ingen av respondenterna tog ansvar för sitt brott när det utfördes, de förlade ansvaret på sina överordnade som gav befallning eller på andra som dödat eller hotat om död först. Vi bedömer att på så sätt rättfärdigades mordet och man slapp ansvar.

...man kan säga att det var självförsvar för hade inte jag dödat honom så hade han förr eller senare dödat mig. Så jag letade upp honom för att det skulle gå snabbare. Först och

främst tänkte jag på mitt liv. Mitt liv betyder mycket för mig. Så, om jag känner mig hotad till livet av någon så dödar jag honom. Jag är uppväxt med detta, om man har en fiende måste du döda honom annars dödar han dig... Jag känner mig lugn nu när jag dödat killen. Jag vet att han var en fiende som... antingen var det hans liv eller mitt.[...] Så det var en ganska stor fiende. Så om jag känner ånger, nej. Jag känner fortfarande ingen ånger.

En av respondenterna känner fortfarande inte ansvar för sitt brott, han har ännu inte släppt på sina försvarsmekanismer och talar mycket om sin historia, den reparativa rättvisan bygger däremot på att se framåt. De övriga reflekterar nu på ett annat sätt. PAS var ett ställe där de kände förtroende och kunde ta ansvar för de brott de begått.

7.2 Ringar på vattnet

Den reparativa rättvisan ser till alla aspekter av brottet och respondenterna upplevde att medlingen gav utrymme att inte bara tala om brottet utan också om bakgrunden och sammanhanget, medlingen stod i kontrast till samhället som präglas av hämnd snarare än förlåtelse. Medlingen upplevdes som annorlunda mot det övriga de mött i rättssystemet, tidigare behandlades de som kriminella där ingen hade intresse av person eller kontext, medlingen däremot gav en chans till att frigöra sig från sin kriminella identitet. I de kontexter de tidigare befunnit sig och samhällets behandling i rättssystemet menar vi att det handlat om stämpling där den kriminella identiteten förstärks. Att vara med i PAS gav dem en chans att repareras och reparera, en möjlighet som de inte hittat någon annanstans. Deras erfarenhet av rättssystemet är det som Braithwaite omtalar som den stigmatiserande skammen medan medlingen använder sig av återintegrerande skam.

Det alla tog upp gällande medlingen var att det var viktigt att få tala, de kunde under medlingen själva förstå vad de gjort och varför, förstå hur deras uppväxt hängde ihop med brottet. Detta är något centralt, att förövaren ska förstå betydelsen av sitt brott och stå för det. Vi tolkar det som att respondenterna erhåller värdighet och självaktning genom att få berätta sin historia. Att sätta ord på sina handlingar och upplevelser är ett verktyg till insikt och förståelse av den egna personen. I medlingen har deltagarna fått någon som lyssnar, ger dem tid och lär dem saker, något de kanske saknat innan med tanke på deras uppväxtvillkor. Fyra av dem utförde mord som order och beskriver att man då inte tänkte. Under medlingen börjar deltagarna reflektera, de lär sig se samband och likheter. Att exempelvis själv ha mördade familjemedlemmar kan användas till att kunna identifiera sig med andras sorg och smärta, att sätta sig in i offrens situation istället för att stirra sig blind på hämnd. Flera talar om de större skador som brottet fått, känslomässigt, socialt och materiellt. Det blir ringar på vattnet, att brottet inte bara handlar om ett mord i sig utan även ger följdskador. Denna medvetenhet är det bara en som talar om att han hade även vid tiden för brottet, övriga har blivit medvetna under tiden i PAS. Vi menar att insikten är den tydligaste förändringen hos alla, att sätta sig i andras situation och omvärdera tidigare uppfattningar. De nya insikterna har för dem lett till nya beteendemönster och en vilja att upprätthålla de värderingar som samhället ska bygga på. Insikten handlar inte bara om tanke utan också om känsla, en total förståelse.

Från början brydde jag mig inte om offren och deras situation, men senare började jag tala med dom. Genom PAS träffades vi åtta gånger, de här offren var mina i direkt relation till ett mord jag begått. Hit kom frun och två barn till mannen jag dödade.[...] Jag kan inte vila om jag inte får erkänna och tala med familjen, höra vad de har att säga, de som är offer. Jag ville veta om de kunde förlåta mig eller inte. I sammanhanget av PAS

kunde jag berätta sanningen, varför, vad som motiverade mig, vad jag hade för tankar då. Jag ville veta hur jag kunde hjälpa dom, den här familjen. Idag kan jag vila, det finns ett lugn. Ett lugn att en del av mitt liv blivit bättre, att jag känner mig bättre som person.

Detta är ett exempel på insikt, en förändring i tanke och känsla. Respondenterna talar olika mycket om just sina känslor, men två som verkligen upplevde medlingen som förlösande berättar om hur de gråtit. Insikten om sin historia är smärtsam, detta märker vi på ändrat kroppsspråk och ansiktsuttryck när de berättar om våldet. Insikt kommer undan för undan, den insikt som kommit efter medlingen och när de bestämt sig för att ändra på sig har också lett till en insikt i känslan, det har gett dem ett lugn och känsla av att de är på rätt väg.

7.3 Under skalet

Mead tar upp omgivningens påverkan på en människas självuppfattning. Några av respondenterna tar upp dödandet och den känsla av makt och respekt som följer med detta. Folk på gatan fruktar dem och ser upp till dem och genom att döda kan de stiga i rang inom organisationen. En man beskriver hur den ursprungliga tanken på att döda för att inge respekt sedan blir till ett måste. Andra beskriver liknande situationer då de säger att dödande först var en order men att de med tiden och med träningen började gilla känslan av att ta någons liv. Makten ser vi som ett sätt för respondenternas dåvarande självuppfattning att inte bara påverkas av omgivning utan att de även kunde påverka omgivningen. En av respondenterna beskriver dock makten som en falsk avspegling från samhället vilket innebär att de kriminella lurar sig själva, att deras självbild baseras på felaktiga grunder. Utöver de anledningar de själva ger till sitt kriminella liv har vi uppmärksammat att majoriteten inte växt upp eller haft kontakt med sina fäder. Flera berättar också om att ställföreträdande fadersgestalter har mördats på grund av konflikten. Männen i studien har alltså haft en brist på manliga förebilder och uppmärksamhet. Vi tolkar det som avsaknad av bekräftelse, de har inte blivit sedda. Bekräftelse har istället sökts på andra håll. I deras kriminella sammanhang har de blivit sedda, här har de fått en annan chans till spegling och manliga förebilder. De har sett män med makt som i det sammanhanget varit lyckade, dessa har speglat respondenterna och deras handlingar har belönats med respekt och höjd status.

Vi tycker att medlingen har gett dem chansen att kunna spegla sig på ett nytt sätt med sin omgivning och samhället. De har fått möjligheten att se sig i andra sammanhang med andra människor och fått chansen att uppfatta sig själva utifrån något annat än den tidigare kriminella tillvaron. Resultatet blir att de inte speglar sig själva som kriminella och andra inte bara ser till brottet utan till personen.

Bandura talar om att en individs självförmåga delvis baseras på tidigare prestationserfarenheter. Att tidigare ha försökt ta sig bort från det kriminella livet men misslyckats ger sämre självförmåga, en svagare tro på att lyckas vid nästa försök. Med bakgrund av att de tidigare prestationerna ska ha varit liknande anser vi dock att alla går in medlingen med samma chanser då PAS är ett helt nytt sammanhang och kan inte jämföras med tidigare bra eller dåliga erfarenheter. Innan respondenterna fängslades hade de kriminalitet som huvudsyssla eller gjorde kriminella saker vid sidan av studier eller arbete. Efter att ha genomgått PAS säger de alla att det livet ligger bakom dem och att de har börjat tänka mer på vad de kan göra för andra människor och samhället. Respondenterna berättar att de i och med PAS har lärt sig mycket om bland annat vikten av förlåtelse för restaurering. En respondent talar om att han lärt sig göra goda saker för samhället, att han börjat tro på sig

själv och sin självförmåga. Självförmåga grundas också på lärande genom observation, detta har respondenterna fått genom att se till de deltagare i tidigare medlingsprogrammet som lyckats. På det sättet har de blivit stärkta och gett dem synen att de också skulle kunna lyckas.

Inom reparativ rättvisa talar man om en förändring som en process och inte som en tydlig vändpunkt. Vår uppfattning är att det inte är lätt att genomgå den förändringsprocess respondenterna påbörjat. Till stor del är det en kamp. På det intrapsykiska planet kämpar de fortfarande med minnen och ansvaret för det onda de orsakat trots att de har lämnat det kriminella livet bakom sig. En av männen talar osammanhängande om det han gjort:

Och jag önskar... om jag inte dödade honom skulle mitt liv ta slut... båda två... Så jag dödade honom. Jag var jätterädd. När... det rann blod [mumlar ohörbart]... Herre förlåt mig... ibland kommer man inte ihåg det man gjort. Jag behöver hjälp. [...] Jag ser blodet och tänker att det inte kan vara sant. [...] Bett om förlåtelse, vem var jag? För det jag gjort? [Blundar...]. Jag vet inte hur många de är.[... tittar uppåt i taket]

Det är även en kamp för att hitta en ny identitet som inte innefattar brott och andra aspekter av det kriminella livet. Denna kamp förstärks av att de befinner sig i fängelsemiljön som en konstant påminnelse om deras förflutna. Omgivningens åsikter, såsom gamla vänner i och utanför fängelset som ifrågasätter deras nya val och samhällets stämpling av dem som kriminella, är också faktorer de måste kämpa mot. Flera av dem har också med sin bakgrund många fiender och lever med ständigt dödshot. Vi tolkar processen på ännu ett sätt genom att se på förändringen utifrån en tidsaxel. Vi har kunnat se att det finns en skillnad i hur långt man har kommit i sin process beroende på hur länge sedan det var man avslutat medlingen. De som var med i första omgången 2004 uttrycker sin förändring med större säkerhet jämfört med den respondent som senast avslutat medlingen. Det som gäller för samtliga respondenter är att processen till en början bottnar i en typ av egoism, ett behov av att få berätta sin historia och bli lyssnad på. Behovet utvecklas sedan till att förlåta sig själv och andra vilket handlar om att hitta ett lugn och att ställa saker till rätta. I slutet av tidsaxeln har processen gått från egoism till altruism då respondenterna talar om att vilja återgälda och jobba för samhället.

7.4 Försoning

Att ta ansvar handlar om att släppa sina roller som offer och förövare och se varandra som individer. Att ta ansvar är att erkänna de brott man gjort och de skador det lämnat, hos sig själv och hos andra. Ansvaret handlar för respondenterna också om att bli en bättre människa och ta kontakt med de man skadat. Medlingen gav nya tankar på deras offer. En respondent var redan medveten sedan tidigare att hans gäng gjort samhället och människor illa, resten beskriver att de inte hade en tanke på sina offer innan de genomgått medlingen. Två av respondenterna berättar att kriminella inte värderar andra människor, de utgår bara från sina egna behov. En annan berättar att det förändrats då han insett att det inte bara handlar om honom utan om andra också, ett sampel med andra. Vår åsikt är att den nya självmedvetenheten som grundades i medlingen och att de såg sig själva ur en ny syn vinkel, med andras ögon, gjorde att de lättare kunde relatera till deras offer. En respondent berättar att han fått en bättre förståelse när han fick sin dotter, att han då kunde förstå och känna med sina offer och deras familjer. Han kunde identifiera sig med deras sorg och smärta. Utifrån Meads synvinkel kan man se det som att hans omgivning, hans familj påverkat honom att kunna se situationen på ett nytt sätt.

På mikronivå i reparativ rättvisa handlar reparation om offer och förövare, relationen mellan dem är det väsentliga. Att erkänna brottet är en del av att försonas med sig själv och sin historia. Upplevelsen av detta beskrivs på olika sätt; som ett personligt möte med sig själv, att komma i kontakt med sina känslor, att leva i verkligheten, att leva med de sår man har på grund av sina brottsliga handlingar. De har tagit tag i sitt förflutna för att komma vidare framåt, det finns en annan vilja nu att vara en bra människa och de värderar också sig själva högre. Respondenterna talar om att förlåta den person man en gång varit och att de nu känner sig restaurerade. Denna restaurering finns på flera nivåer, det handlar om det psykiska, det spirituella, det materiella och det sociala. Vi har observerat att den emotionella reparationen betonas, att känna sig fri inuti efter att ha tagit ansvar och fått möjlighet till försoning, att bli förlåten ger ett lugn. Av respondenterna finns ett undantag, han är fortfarande uppe i processen och bär en känsla av våld och oro inom sig. Samtliga tycker att moral och värderingar förändrats och fortfarande håller på att förändras, från att ha varit präglade av snabba lösningar, egoism, våld, apati och urskuldande finns det nu stort inslag av optimism, ansvar, uthållighet, fred och planering. Denna nya hållning handlar om det upprätthållande av samhällsvärderingar som är en del av den reparativa rättvisans holistiska förändring.

Vi ser viljan om att be offer om förlåtelse beror att de kunnat reflektera över vad de gjort och kunnat sätta sig in i offrets situation. Försoningen har gått till på olika sätt, det har skett offentligt då förövaren inte vet hur många eller vilka offer han är ansvarig för, det finns däremot ånger och en vilja att försonas. Alla har inte haft möjlighet att försonas med sina offer och det frivilliga deltagande som är ett villkor för medlingen blir då också ett hinder, de beskriver att reparationen inte är komplett. Offer kan också innefatta andra än den döde och dess anhöriga, flera menar till exempel att relationen till deras egen familj blivit bättre efter medlingen och att de bett dem om förlåtelse. Försoning som har skett är olika från fall till fall, gemensamt är att det grundar sig på en dialog, att försöka förstå och att vara varandras verktyg för att kunna gå vidare. Processen syftar till att ersätta för offrets lidande socialt, ekonomiskt, känslomässigt och materiellt. För deltagarna i PAS är reparationen främst känslomässig, det beror på framför allt på att internerna inte har möjlighet att hjälpa offren på något annat sätt, åtminstone inte så länge de sitter i fängelse. Att återställa situationen är omöjligt, däremot finns möjlighet att återställa tryggheten, respekten, känsla av makt och stöd. Detta exemplifierar respondenterna med att visa att de på allvar lämnat kriminalitet och inte längre är något hot, att de visar respekt, genom samtal kan offren få kunskap som de saknat och några av dem håller också kontakt med varandra. Vi bedömer den känslomässiga reparationen som ett första steg, och eventuellt kan reparationen kompletteras senare.

7.5 Stödhjul

Männen omger sig numera med goda människor som de känner stöd ifrån. Stöd från andra är viktigt för upprätthållandet av samhällsvärderingar, de som har lite stöd i studien är också de som verkar mest oroliga, de som har många runt sig har större tilltro till sin egen framtid. En respondent beskriver vikten av att umgås med goda människor. Att kunna spegla sig med dessa gör att han känner sig god själv, han ser sig själv i ett nytt ljus. Han ser till att söka upp dessa när han har dötid i fängelset istället för att umgås med folk som sysslar med droger eller planerar nya kriminella dåd. Ahlgren talar om självuppfattningen som något som beror på både individens och omgivningens attityder. Vi uppfattar att respondenternas självförmåga är olika, några är mer säkra än andra. Vissa har stöd från familj eller andra som deltar i medlingen eller har deltagit vilket är viktigt då dessa interner kämpar både mot samhället, och deras vanliga tillvaro i fängelset. En respondent beskriver hur andra människors närvaro kan

stärka en individ. Han menar att en interns låga moral och låga värdering kan stiga vid besök vilket innebär att personer som bryr sig är viktigt för självvärderingen. En annan beskriver hur samhällets negativa attityd kan försvåra vardagssituationer genom att benämna sin fängelsevistelse som ett smutsigt och skadat CV.

Reflektionen och medvetenheten hos respondenterna gav upphov till självmedvetenhet och utvecklingen av deras självuppfattning. För att en individs syn på sig själv skall vara komplett krävs individens och omgivningens input. En av respondenterna vill ta ansvar för vad han har gjort och bli en bättre människa genom att kontakta de han gjort illa. På detta sätt tar han inte bara ansvar för sina dåd utan får visa offren, får samhället att förstå att han förändrats vilket skulle leda till att förändringen blev komplett. En annan respondent beskriver hans förändring som något positivt för honom och även något som kommer reflekteras på samhället, beröra hans sociala situation och familjesituation. Reflektion är viktig för självuppfattningen. En respondent beskriver hur samhällets attityd gentemot honom och det han gjort förändrat hans sociala position, hur folk ser ner på honom. Men han har funderat över vad det gett honom att folk fruktade och respekterade honom när han själv inte hade något självförtroende. Nu när han har en personlighet och hans attityd gentemot sig själv förändrats kan han se att det inte var värt något. När respondenterna upplever att de inte får god respons från samhället kan de få det från Gud.

Samhället kan stöta bort mig men att Han tror på mig, att Han är med mig. Ibland känns det som att man håller på att tappa moral igen men det är något som säger att kom igen, sikta högre. Och om jag inte får besök på söndagarna så oroa dig inte för Jag är med dig.

Vår tolkning är att Gud kan bli en ställföreträdare för samhället. Respondenterna kan spegla sig mot Honom istället för mot samhället när de upplever att det sviker. Att bli trodd på och uppmuntrad har stor betydelse för en individs utveckling. Den verbala övertygelsen har de fått genom andra som har förändrats, till exempel tidigare medlingsdeltagare och pastorer som arbetar i kapellet. Vissa har även stöd av sina familjer och från sina bröder inne i fängelset. Alla nämner att de på ett eller annat sätt känner stöd från Gud, att de kan tala med Honom och att Han stöttar dem i deras kamp för förändring och i stärkandet av deras tro på sig själva.

Respondenterna har i och med PAS haft en plats där de har kunnat tala sanning. Två av dem berättar att de börjat uppmärksamma sina känslor genom att de kunnat berätta sanningen, deras historia, och att de haft ett personligt möte med sig själva. Medlingen och dess kontext har fått de morddömda att känna sig trygga, de har fått positiv respons från ledarna, från familj och i vissa fall från samhället. Vi menar att uppmuntran har fungerat som stödhjul på deras resa mot förändring. Med stödets hjälp faller man inte lika lätt.

7.6 Tröskeln ut

Synen på sin självförmåga kan vara en indikator för hur respondenterna kommer lyckas i framtiden. Majoriteten säger att de känner sig starkare och lugnare största delen av tiden, att deras emotionella status är stabil. De känner sig ganska säkra och huvudparten av dem har lagt sitt hopp i Guds händer. En respondent uttrycker sin förändring som positiv och progressiv. En annan talar om sin starka självförmåga genom att uttrycka sin förändring med säkerhet:

Många förstår inte hur jag tänker och det behandlar mig illa men det spelar ingen roll för jag vet att det är värdefullt för mitt liv.

Några beskriver dock en oro inför att de inte kommer ha vare sig pengar eller jobb när de blir fria. En respondent uttrycker oro över att han kommer att behöva göra det han gjorde tidigare för att överleva. Han säger att han har det svårt, att han har problem men känner sig bättre och bättre. En annan säger att han förlitar sig på Gud men han är orolig för att han ska bli tvungen att försvara sig och ta till vapen när han kommer ut då han har många fiender. Han menar att han bara är mänsklig i grund och botten och att Gud kanske inte kan hjälpa honom. Styrkan i tron på sig själva kan vi också utläsa i det positiva de lärt sig under fängelsetiden. Mead skulle säga att dessa lärdomar kan bidra till bra prestationer som i sin tur ger bättre självuppfattning. Bättre självuppfattning resulterar i lyckade prestationer och så fortsätter den goda cirkeln. Vi tolkar detta som en självuppfyllande profetia, de som har en stark tro på sig själva och sin framtid indikerar lyckad framtid medan de som tvivlar minskar sina chanser genom att värdera sin självförmåga lägre. Självförmågan stärks om man är emotionellt stabil, om man känner tilltro, förtröstan, lugn och styrka. Två män berättar:

Det som Gud gjort inom mig de senaste tre fyra månaderna har varit stort, mycket värdefullt för mig. Det har gett mig mycket styrka inom mig för jag håller på att frigöra mig, frigöra mig från mitt förflutna.

Så, som jag sa tidigare så kände jag att Gud rörde vid mig, nådde mig och jag kunde komma in i ett lugn och det var det som gjorde att jag kunde fortsätta framåt.[Rynkar på ögonbrynen] Jag har fortfarande mycket svårigheter, många problem men ja... vad sa jag? Något som ger mig mycket glädje på det här stället är att tro på Gud, innan trodde jag inte på Gud.

En del av den holistiska förändringen i reparativ rättvisa åsyftar brottsprevention. Lösningar av fred där den onda cirkeln av hämnd kan brytas förmodas bekämpa kriminalitet. Om respondenterna kommer att återfalla i brott är dock för tidigt att säga. Alla har de inställningen att aldrig mer gå tillbaka till sitt gamla liv men två uttrycker oro för att det ska hamna i en sådan situation att de blir tvungna. Hoppet om en bra framtid och en del av deras förändring hänvisas av de flesta på ett eller annat sätt till Gud. Vi anser att reparationen således inte bara handlar om PAS utan också om deras individuella upplevelser av något nytt och värdefullt som hjälper dem i livet. En annan fokus av den reparativa rättvisan ligger på makronivå, målet är då ett säkrare samhälle. Under intervjuerna talar respondenterna om samhället på två olika sätt. Det ena handlar om tron på att situationen i landet kan ändras. Medling kan vara ett redskap att lösa konflikten, att det kan bli den förändring landet behöver. Tre respondenter är redan nu engagerade i fängelset med olika arbetsuppgifter inom området reparativ rättvisa. En är säker på att hans förändring kommer att få effekter på samhället omkring honom. Den reparativa rättvisans process ser framåt och detta har fått stort genomslag hos deltagarna, de har nu en tro på en framtid som har något gott i sig. De vill alla arbeta för samhället, hjälpa de som är i samma situation som de själva varit, betala tillbaka och gottgöra den skada man gjort. Detta är också en del av det ansvar och den reparation som medlingen syftar till. Respondenterna har drömmar men vet också att det är svårt, de har mycket med sig i bagaget och samhället fortsätter stämpla dem som kriminella. Denna osäkerhet och misstron på ett samhälle som inte välkomnar förändrade människor med goda intentioner och en vilja att ställa saker till rätta är en annan aspekt av reparativ rättvisa på makronivå. Detta är respondenternas identifikation av samhällets brister.

När respondenterna talar om behoven av att nå sina drömmar urskiljer vi skillnader. Vissa lägger ansvar på yttre faktorer såsom andra människors hjälp och kunskap, Gud och ekonomiska faktorer. Andra anser vi ha mer självförtroende då de säger att de har det som behövs inom sig själva, de förlitar sig på sin egen förmåga. En respondent beskriver att han kommer klara sig genom sin uthållighet, att det är det som krävs för att han ska lyckas i framtiden.

7.7 Konklusioner

Vi har kommit fram till att detta är studiens sex huvudsakliga konklusioner:

- Samtliga respondenter har blivit mer medvetna om sig själva, sina handlingar och dess konsekvenser samt sin omgivning.
- Samtalet är av stor vikt för respondenternas egna processer då de får dela med sig av sin historia. Därtill är samtalet även viktigt för försoningen då det fungerar som en ny metod att lösa problem.
- Stöd från andra och känsla av tillhörighet är betydelsefullt för respondenternas möjligheter till förändring och kamp för upprätthållning av denna förändring.
- Samtliga respondenter har ändrat inriktning på livet, har ändrat känslor, beteende- och tankemönster.
- Samtliga respondenter vill återgärda samhället.
- Genomgående förändring som medlingen syftar till kräver tid.

8 Slutdiskussion

I det avslutande kapitlet diskuterar vi studiens resultat och ger förslag till vidare forskning. Sist finns också en diskussion om den kunskap vi erfarit.

8.1 Egna reflektioner

Studiens syfte är uppnått och frågeställningarna besvarade. Respondenternas självbild, vardagsliv, syn på brottet och framtiden har förändrats i stor uträkning. Det framgår tydligt att PAS har haft en stor effekt, däremot är det svårt att fastställa vad som beror på medlingen, livet i fängelset och det sammanhang respondenterna befinner sig i.

Männen ger exempel på sin förändring och vi uppfattar även skillnader i hur de framställer sig själva före och efter deltagandet i PAS, de påpekar det negativa i sitt förflutna och lyfter fram det positiva i deras liv nu. Avseende alla förändringar finns individuella skillnader. En olikhet är identifiering med brottet, det skulle kunna bero på att de tolkat frågan olika. En av männen särskiljer sig från de övriga då han beskriver sin förändring som ofärdig, han har heller inte tagit ansvar för sitt brott och förlåtit. Det skulle kunna bero på att han nyss avslutat medlingen, hans process är nyligen påbörjad. Det kan också bero på hans instabila psyke som en följd av närheten till våld under lång tid. Vi frågar oss om det är därför han inte kunnat ta ansvar och förlåta. Medling kan lösa många problem men är inte samma sak som terapi, för honom kanske medlingen måste föregås av eller kombineras med andra insatser för att kunna gå vidare. I studien räknas han som en person med svag tillit till sig själv, men man skulle kunna vända på det. Det kanske handlar om att han har fötterna på jorden och är lyhörd för svårigheterna, och de som har tolkats ha stark självförmåga greppar kanske en illusion om det goda livet och blundar för verkligheten.

Vi har funderat kring deras sökande av en ny identitet. Under medlingen ifrågasätter de sin tidigare identitet som kriminell och inleder uppbyggnaden av en ny. Att bryta upp från något invariant och hitta något nytt är inte lätt, särskilt inte i fängelsemiljön där de fortfarande speglas som interner av samhället och av vakter, de har också kvar gamla vänner som påminner dem om deras gamla jag. Å andra sidan undrar vi om just detta kan hjälpa dem, att mäta sig med andra som inte genomgått förändring. Genom att jämföra sig med dem som är kvar i kriminalitet kan de se deras framsteg i förändringsprocessen och känna sig som bättre människor, de ökar sin självkänsla.

Ett tema som fick större plats än vi trott är religion. Att detta är något som är viktigt och har påverkat dem är uppenbart. Vi märker en åtskillnad i hur de beter sig och hur de talar jämfört med andra interner i fängelset. De refererar till bibelberättelser, kallar varandra för bröder och använder ibland religiösa hälsningsfraser. Vi tänker att det nya sociala sammanhanget och Gud har varit betydelsefullt för respondenterna att hitta en ny identitet, som en motpol till det kriminella livet de vill lämna. En grupp att socialiseras in i med dess specifika språk och beteenden ger trygghet och är grundläggande för att utvecklas. Två av männen tror sig inte ha kunnat förändras utan Gud, vilket får oss att fundera över i vilken utsträckning förändringen handlar om Gud eller medling. Vare sig det handlar om deras tro på Gud eller PAS så har sammanhanget och den sociala tillhörigheten varit essentiellt. I kapellet råder en atmosfär av vänskap och värdighet i rena och fräscha lokaler där de kan finna en mening med dagen till skillnad från resten av fängelsets anläggning. Under våra observationer har vi inte noterat så

mycket tal om Gud, vi tänker att det kan bero på att medling är olika från gång till gång. Detta förstärker vår syn på att Gud har större betydelse i brödernas gemenskap än i själva PAS. I och med allt detta har vi frågat oss varför de söker Gud. Beror det på sammanhanget och det positiva som följer eller är det deras upplevelse av en sista utväg, det enda som ger dem hopp. Två av dem berättar om vändpunkter som gjort att de sökt Gud. Vi tänker att man kan tolka deltagandet i medlingen, att bryta ner och bygga upp som en kris. I krissituationer ifrågasätter människan ofta den kultur hon lever i, när man möter sådant som inte stämmer med ens egen verklighet och känner att verktygen man har haft räcker inte till. I krisen passar det kristna budskapet in då det handlar om att bli förlåten, älskad trots allt och få en omstart.

Allt detta får oss att reagera med oro. Ibland har vi upplevt att de lever i en bipolär verklighet, men kanske är det inte osunt utan nödvändigt för dem i deras förändringsprocess att se saker svart-vitt. Detta tema har väckt många frågor hos oss och kommer att diskuteras i vidare forskning.

Medlingen har hjälpt respondenterna att se sina fiender som personer och att lära känna dem. Vi frågar oss om en komplett restaurering kräver möte med offer? Flera talar om att de inte får ro innan de har fått be om förlåtelse, att inte ha fått träffa sina direkta offer är något som gnager dem. En annan fråga som kommit upp är om alla verkligen kan förlåta, fungerar PAS för alla? Och vad händer med dem som inte klarar av att förlåta, blir det ett misslyckande som tynger dem ännu mer? Respondenterna i vår studie är alla nöjda med PAS och menar att det varit en chans de inte sett någon annanstans. Vår undran är vad som skulle hända om fler gavs den chansen, finns det många som vill och kan förändras men som inte har verktygen? Att rehabilitera och resocialisera dömda brottslingar är en brist i Colombia. Ett hinder för medling är att banden mellan medborgarna inte bara är svaga utan också ofta fientliga. Medling är dock ett sätt att bryta en ond cirkel. Samhällets hjälp och stöttning är en betydande faktor för att deltagarna inte ska återfalla i brott. De har en stark vilja och många drömmar men frågan är om de kommer att ha möjlighet att hålla fast vid sin förändring? Att gå tillbaka till sitt gamla liv är inte bara ett tragiskt livsöde utan även en förlust för samhället; socialt, säkerhetsmässigt och ekonomiskt.

Vi har lagt märke till att samtalet är ett framstående redskap i medlingen, deltagarna har också ett stort behov av att få tala. I medlingen ges i dagsläget inte det utrymme som kanske behövs. Vidare är de som leder PAS insatta i juridik, teologi och reparativ rättvisa, men om samtalet är så betydande funderar vi över om ledarna också skulle vidareutbildas i samtalsmetodik. Denna utveckling skulle kunna ge bättre stöd och hjälp till deltagarna.

Inledningsvis hade vi en tanke om att känna oss osäkra i fängelset men tiden i kapellet har förvånande nog känts trygg. Vi hade en föreställning om hur de morddömda skulle vara och har förvånats av hur lätt det har varit att se dem som vilken person som helst och inte som mördare. Detta trots att vi har hört deras livshistorier och mött dem i fängelsemiljön. Flera av respondenterna har ett förflutet alkohol- och drogmissbruk, vi trodde att detta skulle märkas men vi har inte uppmärksammat det. Allt detta borde tyda på att de verkligen förändrats.

8.2 Vidare forskning

Om vi hade haft chansen att göra om studien från början önskar vi att vi hade lagt ner mer tid på teorival, detta för att kunna gå ännu djupare i analysen. Vårt första förslag till vidare forskning är därför att avgränsa studien till enbart en teori så att förövarnas självbild kan utforskas i högre grad.

Något som begränsat oss har varit urvalet av respondenter som vi inte kunnat styra över helt själva, i detta fall har vi inte kunnat göra något åt de regler som fängelset har. En annan önskan är att ha haft resurs i form av att någon professionell hade kontrollerat att våra översättningar är korrekta. Ytterligare ett önskemål är att ha haft mer tid så att vi kunnat följa våra respondenter under en period. Detta är vårt andra förslag till vidare forskning. En uppföljning med respondenterna vore intressant för att se om deras förändring håller över tid och utanför fängelsets murar, och hur förändringen fortskrider. En sådan studie är väl motiverad för socialt arbete för att få mer kunskap om hur de investeringar som gjorts i individerna kan bevaras på bästa sätt och om det behövs andra insatser för att effektivisera och upprätthålla. Intressant för socialt arbete kan vara jämförande studier. Ett uppslag är att ha ett annat urval där man även når de som inte är skötsamma och talföra individer, detta för att bättre kunna generalisera medlingens effekter och identifiera skillnader mellan de som genomgår påtaglig förändring och de som inte gör det. Fokus på genuskillnader mellan mansfängelset Bella Vista och kvinnofängelset Buen Pastor eller internationellt jämförande avseende kulturella skillnader kan också vara av vikt. Ett annat förslag är att undersöka medling där förövarna är dömda för andra brott, samt att göra en studie där offers och förövars upplevelser jämförs.

Då religionen genom intervjuerna visat sig vara så framträdande vore det intressant att forska om medlingen ur ett teologiskt perspektiv. En annan infallsvinkel är att använda religionspsykologi som grund då gemenskapen med andra troende har ett slående värde.

Litteratur och källförteckning

Offentligt tryck

- Brottsförebyggande rådet (2007): *Medling vid brott, en handbok*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.
- Brottsförebyggande rådet (2005): *Medling vid brott i Sverige på 2000-talet*. Rapport 2005:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.
- Brottsförebyggande rådet (1999): *Medling vid brott. Gärningsmännen berättar*. Rapport 1999:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag.
- Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Referenser

- Ahlgren, Rose-Marie (1991): *Skolelevers självvärdering*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Braithwaite, John (2002): *Restorative Justice and Responsive Regulation*. New York: Oxford University Press.
- Davidsson, Bo & Patel, Runa (2003): *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Dudley, Steven (2004): *Walking ghosts: murder and guerilla politics in Colombia*. New York: Routledge.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2004): *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Feasy, Simon (2005): *An Evaluation of the Prison Fellowship Sycamore Tree Programme*. Center for Justice and reconciliation, Sheffield Hallam University.
- Giljem Nils & Grimen, Harald (1993): *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos AB.
- Kvale, Steinar (2007): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Lénner-Axelsson, Barbro & Thylefors, Ingela (1994): *Psykosocialt behandlingsarbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lindell, Bengt (2006): *Alternativ rättskipning eller alternativ till rättskipning*. Uppsala: Iustus Förlag AB.
- Livingstone, Grace (2004): *Inside Colombia: drugs, democracy and war*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.
- Mead, George H (1995): *Medvetandet, jaget och samhället. Från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos.
- Passer, Michael W & Smith, Ronald E (2001): *Psychology: Frontiers and Applications*. New York: McGraw Hill.
- Sherman, Lawrence W & Strang, Heather (2007): *Restorative Justice: the evidence*. The Smith Institute. London.
- Sherman, Lawrence W & Strang, Heather (2004): *Restorative Justice: What we know and how we know it*. Working paper #1. Jerry Lee program on Randomized Controlled Trials

in Restorative Justice. University of Pennsylvania, Lee Centre of Criminology & Australian National University, Centre for Restorative Justice.

Sherman, Lawrence W, Strang, Heather & Woods, Daniel J. (2000): *Recidivism Patterns in the Canberra Reintegrative Shaming Experiments (RISE)*. Australian National University, Center for Restorative Justice.

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Zehr, Howard (2005): *Changing lenses: A new focus for crime and justice*. Scottdale: Herald Press.

Internetkällor

Bakker, Leon (2005): *Sycamore Tree Project Impact Evaluation for Prison Fellowship New Zealand*. Hämtad 2008-10-11 från <http://pficjr.org/programs/stp/report/bakker/view>

Confraternidad Carcelaria de Colombia. Hämtad 2008-08-25.
<http://www.pfcolombia.org>

Marshall, Tony (1999): *Restorative Justice: An overview*. Home office Research Development and Statistics Directorate. Hämtad 2008-10-03 från
<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/occ-resjus.pdf>

Minell, Lisa (2007): *Narkotikarapport*. Telemeddelande (A) Mnr BOGO/20070625-2. publicerad 2007-06-15. Hämtad 2008-08-25 från Sveriges Ambassads hemsida.
<http://www.swedenabroad.com/SelectImageX/66079/Narkotika.pdf>

Prison Fellowship International, Centre for Justice and reconciliation. Hämtad 2008-08-25
<http://www.restorativejustice.org>

Sveriges Ambassad (2007): *Om Colombia*. Landrapport. Hämtad 2008-08-25.
http://www.swedenabroad.com/Page_45188.aspx

Utrikesdepartementet (2007): *Mänskliga rättigheter i Colombia 2007*. Hämtad 2008-08-25 från Regeringens webbplats för mänskliga rättigheter.
http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/document/?instance=1&action_show_document.522.=1

Opublicerat material

Confraternidad Carcelaria de Colombia a (2008): *Programa de justicia restaurativa metodología del Árbol Sicómoro*.

Confraternidad Carcelaria de Colombia b (2005): *Informe del Proyecto Árbol Sicómoro ciclo 5*.

Confraternidad Carcelaria de Colombia c (2008): *Qué es la justicia restaurativa?*

Muntlig korrespondens

Hernández, Lácides (2008) Direktör för Confraternidad Carcelaria de Colombia. 2008-10-20.

Roldán, Edgar (2008) Ansvarig för medlingsprogrammet Manos por la paz, med enbart interner med bakgrund i illegala beväpnade grupper som deltagare. 2008-10-21

Skriftlig korrespondens

Wallerstedt, Sven (2008) E-post angående säkerhetsaspekter med Sven Wallerstedt, handläggare på Göteborgs Regionala Etikprövningsnämnd. 2008-10-15

Hola!

Somos dos estudiantes suecas que hacen nuestra tesis final de nuestros estudios de trabajo social en la Universidad de Gotenburgo, Suecia.

La tesis va a tratar sobre temas como identidad en relación con el crimen y mediación.

Queremos hacer 7 entrevistas con internos que han terminado Programa Árbol Sicómoro.

Las entrevistas durarán alrededor de 1,5 h y estarán confidenciales. Eso significa que los internos que participan serán anónimos.

Las entrevistas pueden ser interrumpidas por cualquier razón en cualquier tiempo por el interno.

Gracias/

Ida-Marie Ingelsten y Liv Johannesson

Hej!

Vi är två svenska studenter som skriver vår c-uppsats i socialt arbete vid Göteborgs Universitet, Sverige.

Uppsatsen behandlar teman kring identitet i relation till brott och medling.

Vi önskar göra 7 intervjuer med interner som har avslutat programmet Árbol Sicómoro.

Intervjuerna kommer att vara omkring 1,5 timme långa och de kommer att vara konfidentiella. Det betyder att internerna som deltar kommer att vara anonyma.

Internerna får när som helst avbryta intervjun utan anledning.

Tack/

Ida-Marie Ingelsten och Liv Johannesson

Bilaga 3 Intervjuguide

Bakgrund

Ålder

Ursprung

Uppväxtvillkor

Klasstillhörighet

Kriminell bana

Strafflängd

Avtjänat/återstående strafftid

Tidpunkt för avslutat medlingsprogram

Självuppfattning

Moral

Religion/tro

Personlighet

Identifikation med dådet

Status

Del i samhället

Personlig utveckling

Vardagsliv

Familj

Sysselsättning

Nätverk i och utanför fängelset

Framtid

Utsikter

Drömmar/förhoppningar

Mål

Inre/yttre resurser

Lärdomar

”Praktisk kunskap”

Efter avtjänat straff?

Behov för att nå sina drömmar

Brottet

Motiv

Känsla inför brottet

Tanke på offret

Ansvar